
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Hosta Sardà, Nil; Pèlach Mañosa, Albert, dir. Estratègies de gestió territorial per afavorir la integració de valors naturals i culturals en les polítiques i el desenvolupament supralocal a la cara nord del Cadí-Moixeró. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2020. 45 pàgines. (824 Grau en Geografia i Ordenació del Territori)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/226770>

under the terms of the license

TREBALL DE FINAL DE GRAU

***Estratègies de gestió territorial per afavorir la
integració de valors naturals i culturals en les
polítiques i el desenvolupament supralocal a la
cara nord del Cadí-Moixeró***

Nil Hosta Sardà

Curs 2019/2020

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Geografia; Geografia i Ordenació del Territori

Tutor: Albert Pèlach Mañosa

RESUM

Amb el paisatge com a eix principal, aquest treball persegueix aprofundir la relació entre els valors naturals i culturals. L'àmbit escollit per dur-lo a terme és la cara nord del Cadí-Moixeró a banda i banda del riu Segre. La metodologia s'ha basat en entrevistes a agents locals i el material emprat s'ha obtingut a partir de la recerca bibliogràfica. Els resultats han posat de manifest la importància d'integrar valors i agents, i la dificultat per fer-ho més enllà de l'àmbit municipal. Finalment, el treball proposa dissenyar unes directrius per aprofundir en la gènesis d'un projecte competent d'integració i col·laboració en una demarcació peculiar d'alta muntanya, amb la possibilitat de que serveixi com a territori pilot per extrapolar-lo a altres territoris. El potencial d'una proposta de planificació estratègica d'aquestes característiques és majúscul, més si tenim en compte la intensificació de les amenaces i oportunitats comunes en l'actualitat a les quals s'enfronta el territori, la ciutadania i les administracions locals, regionals i estatals.

Paraules clau: paisatge, agents territorials, gestió del patrimoni, desenvolupament local i Cadí-Moixeró.

RESUMEN - *Estrategias de gestión territorial para favorecer la integración de valores naturales y culturales en las políticas y el desarrollo supralocal en la cara norte del Cadí-Moixeró*

Con el paisaje como eje principal, este trabajo persigue profundizar la relación entre los valores naturales y culturales. El ámbito escogido para llevarlo a cabo es la cara norte del Cadí-Moixeró a ambos lados del río Segre. La metodología se ha basado en entrevistas con agentes locales y el material empleado se ha obtenido a partir de la investigación bibliográfica. Los resultados han puesto de manifiesto la importancia de integrar valores y agentes, y la dificultad para hacerlo más allá del ámbito municipal. Finalmente, el trabajo propone diseñar unas directrices para profundizar en la génesis de un proyecto competente de integración y colaboración en una demarcación peculiar de alta montaña, con la posibilidad de que sirva como territorio piloto para extrapolarlo en otros territorios. El potencial de una propuesta de planificación estratégica de estas características es mayúsculo, más si tenemos en cuenta la intensificación de las amenazas y oportunidades comunes en la actualidad a las cuales se enfrenta el territorio, la ciudadanía y las administraciones locales, regionales y estatales.

Palabras clave: paisaje, agentes territoriales, gestión del patrimonio, desarrollo local y Cadí-Moixeró.

ABSTRACT - Territorial management strategies to empower the integration of natural and cultural values in local development and its policies in the north face of Cadí-Moixeró

With the landscape as a principal axis, this work deepens into the relation between the natural and cultural values. The field chosen to carry it out is the north face of the Cadí-Moixeró, in both sides of the river Segre. The methodology is based in interviews with local agents and the material employed is from the bibliographic research. The results have shown the importance to integrate values and agents, and the difficulty to open its borders further from the municipal field. Finally, the work is set out to design some guidelines to deepen at the geneses of a competent project of integration and collaboration at a peculiar mountain demarcation, to serve as a pilot territory with the possibility of extrapolating it at other territories. The potential of a proposal of strategic planning of these characteristics is major, even more if we take into account the intensification of the threats and common opportunities which the territory faces, the citizenry and the local, regional and state administrations nowadays.

Key words: landscape, territorial agents, heritage management, local development and Cadí-Moixeró

ÍNDEX

RESUM	2
ÍNDEX	4
ÍNDEX D'ANNEXOS	5
1. Antecedents	6
1.1. El paisatge i els valors paisatgístics	6
1.2. El patrimoni cultural i natural	8
1.3. Distincions teòriques entre patrimonis a Catalunya	10
2. Àmbit d'estudi	11
2.1. Introducció a l'àmbit d'estudi	11
2.2. Dinàmiques territorials i paisatgístiques en l'àmbit d'estudi	12
2.2.1. Cadí	13
2.2.2. Vall Cerdana	14
2.2.3. Pla de l'Urgellet	16
2.2.4. Solana del Baridà	17
2.3. Patrimoni cultural i natural a l'àmbit d'estudi	18
2.4. Agents territorials de l'àmbit d'estudi	19
3. Hipòtesi i objectius	19
4. Metodologia	20
5. Resultats i diagnòstic	21
5.1. Dinàmiques dels agents territorials de l'àmbit d'estudi	21
5.2. Iniciatives de desenvolupament territorial sostenible	25
5.3. Febleses del teixit associatiu	27
5.4. Discussió i directrius	28
6. Conclusions	32
7. Bibliografia	33
ANNEXOS	34

ÍNDEX D'ANNEXOS

Annex 1: Mapa de la delimitació de l'àmbit d'actuació amb les seves unitats de paisatge corresponents.....	34
Annex 2: Mapa amb la caracterització i els elements analitzats a l'àmbit d'estudi.....	35
Annex 3: Mapa on s'exposa el patrimoni cultural a l'àmbit d'estudi.....	36
Annex 4: Mapa on s'exposa el patrimoni natural i estacions d'esquí de l'àmbit d'estudi.....	37
Annex 5: Taula d'equipaments i béns culturals que es troben dins l'àrea d'estudi	38
Annex 6: Taula del patrimoni natural dins l'àrea d'estudi	39
Annex 7: Taula de centres del Parc Natural del Cadí-Moixeró que es troben dins l'àrea d'estudi	39
Annex 8: Fitxes de les entrevistes realitzades.	39
Annex 9: Matriu DAFO.....	42

1. Antecedents

1.1. El paisatge i els valors paisatgístics

Per entendre quines són les relacions de cooperació que es poden generar entre patrimonis, primer s'ha d'identificar i caracteritzar la unitat del paisatge sobre la qual es troben. Això ens ajudarà posteriorment a integrar els patrimonis naturals i culturals a partir dels valors que els fan preuats. Com veurem el paisatge reuneix el patrimoni cultural i natural, que són la base de la nostra proposta d'integració.

S'entén per paisatge "qualsevol part del territori, tal com la col·lectivitat la percep, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals o humans i de llurs interrelacions" (art. 3 Llei 8/2005, 8 de juny). Veiem com la geologia, l'orografia, la climatologia i altres factors naturals juntament amb l'acció humana sobre el territori han donat peu a una superfície peculiar i característica, que juntament amb la percepció singular de la societat i de l'adquisició cultural es transformarà amb el que anomenem paisatge. En aquest sentit el paisatge constitueix en si mateix un patrimoni ambiental, cultural, social i històric importantíssim que repercuteix sobre el sentit de pertinença de la ciutadania i que al mateix temps esdevé una eina cabdal de progrés en el territori. Les activitats turístiques, ramaderes, agrícoles i forestals fan ús d'aquest paisatge com a eina de desenvolupament econòmic, mentre que per altra banda l'explotació territorial per part d'aquestes activitats genera un mosaic agro-forestal que contribueix a la conservació i preservació de la biodiversitat i constitueix un factor positiu en la prevenció de riscos com els incendis forestals, l'erosió del sòl i les inundacions (Roger, 2007).

Sovint aquests paisatges tradicionals pateixen processos de degradació i deteriorament per l'impacte paisatgístic que tenen accions com la urbanització difusa, la construcció de grans infraestructures, l'abandonament de l'agricultura, de la silvicultura i de la ramaderia, la degradació de certes àrees urbanes i la massificació d'alguns indrets. Això fa que es ponderin a l'alça els valors ambientals, culturals i històrics dels paisatges tradicionals que es veuen amenaçats per les dinàmiques territorials actuals (Bertrand, 2000). Degut això apareixen entitats amb l'objectiu d'avaluar l'estat d'aquests espais i marcar uns objectius de qualitat paisatgística. A Catalunya la principal institució és l'Observatori del Paisatge, un ens d'assessorament de l'administració catalana en matèria de paisatge, que vetlla per la implementació del Conveni Europeu del Paisatge en territori català i que intenta generar una conscienciació social al respecte. Una de les tasques primordials de l'Observatori és la redacció dels Catàlegs del Paisatge. Aquests catàlegs són "documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, identifiquen els seus valors i estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir" (Llei 8/2005, 8 de juny).

Així doncs, els Catàlegs del Paisatge ens poden servir per identificar quins són els valors o qualitats que fan preuats aquests panorames. Una de les fases més importants en la caracterització de les unitats del paisatge és la identificació dels valors implícits. Per fer-ho, es tracten totes les dimensions del paisatge, així com la seva riquesa i diversitat, i es té molt present la percepció sensorial i emotiva de la població per copsar totes aquelles valoracions del paisatge que no es poden identificar a partir de cartografia o treball de camp. Els

tipus de valors de caràcter paisatgístic que trobem en el territori són diversos i es descriuen de forma més detallada a continuació (Observatori del Paisatge, 2006):

- Valors estètics: És aquella qualitat que té un paisatge concret per transmetre un determinat sentiment de bellesa. Aquests valors acostumen a tenir una base cultural i artística que associa la bellesa a determinats patrons que s'han anat adquirint i modificant al llarg de la seva història del paisatge, i de la civilització que el percep. A aquest factor cal afegir també el component intrínsec en funció dels seus colors, la seva diversitat, la forma, les porcions, l'escala o la textura.
- Valors naturals, ecològic i ambientals: Fan referència als factors o elements que determinen la qualitat i l'estat del medi natural, considerant així els espais amb especial interès natural i els corredors biològics.
- Valors productius: Són aquelles capacitats del paisatge per proporcionar beneficis econòmics, convertint així els seus elements en recursos. Aquests valors s'obtenen a partir d'activitats agrícoles, ramaderes, forestals, turístiques, cinegètiques, mineres o industrials, entre d'altres.
- Valors històrics: Corresponen als testimonis amb un component històric més rellevant que ha deixat en el paisatge l'ésser humà i les seves societats i civilitzacions.
- Valors socials: Són les qualitats que té el paisatge per generar un ús social sobre un individu o col·lectiu concret. Aquest ús pot ser per gaudir, passejar, reposar, observar, educar, fer teràpia o esport, així com generar itineraris, recorreguts, miradors panoràmics, punts de trobada, etcètera.
- Valors simbòlics i identitaris: Qualitats que generen un sentit de pertinença o d'identificació per part d'un col·lectiu envers el paisatge. Aquests valors es donen en paisatges amb una gran càrrega simbòlica per les poblacions locals que l'habiten.
- Valors religiosos o espirituals: Corresponents als elements del paisatge que es relacionen amb pràctiques i creences religioses o espirituals, com poden ser espais on se celebren aplecs, enterraments o itineraris freqüentats per activitats de pelegrinatge.

A part d'aquests valors esmentats que són els més essencials, també s'identifiquen aquells de caràcter preceptiu que són difícils de reconèixer per la seva gran càrrega subjectiva. Implica doncs la percepció sensorial i emocional envers un paisatge determinat, la qual cosa suposa treballar amb la ciutadania per identificar-los. També cal afegir els valors del paisatge més genèrics com poden ser la singularitat, la representativitat, la integritat, la raresa, la rellevància social o l'harmonia del conjunt.

Tal com s'explica en el portal web de l'Observatori del Paisatge (2020):

"El paisatge aporta, avui, al món del patrimoni una visió global, integradora, que permet entendre un element patrimonial no com un artefacte aïllat, sinó com una peça més d'un conjunt, és a dir, d'un paisatge, que li dóna sentit i raó de ser. En paral·lel, avancem cap a uns conceptes de patrimoni i paisatge més participats i plurals, amb responsabilitats compartides, en què la societat adquireix un paper cada cop més rellevant a l'hora d'atorgar el valor de patrimoni a un determinat artefacte, o a un determinat paisatge".

1.2. El patrimoni cultural i natural

Entenem el patrimoni com un concepte generalitzat, el qual fa referència al "conjunt de béns, materials o immaterials, que de forma simbòlica pertanyen a una nació" (Villarroya, 2003). Per tant, en el seu sentit més ampli és un producte i un procés que proveeix a les societats d'una gamma de recursos que són herència del passat, però que al mateix temps es segueixen creant en el present i es transmeten a les generacions futures. Aquests recursos de caràcter identitari són explotats per models de desenvolupament econòmic, social i cultural, per la qual cosa es requereix un seguit de polítiques de conservació i preservació que respectin la seva singularitat i diversitat, i al mateix temps que permeti extreure del patrimoni, el seu caràcter i ús social, ambiental i econòmic, sempre des d'un vessant sostenible (Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura [UNESCO], 2014).

Aquest punt d'equilibri entre l'aprofitament del patrimoni en l'actualitat i la conservació del patrimoni per les futures generacions és una peculiaritat que genera un conflicte històric, on es posa de manifest la fragilitat del component sostenible en el desenvolupament econòmic actual, dins del marc del sistema capitalista. En aquest aspecte apareix la importància de millores sobre la governança del territori i del seu patrimoni, ja que és probablement l'element clau a l'hora de gestionar i trobar punts d'acord equilibrats entre aquestes dues corrents. El punt de vista sostenible del patrimoni dependrà, en certa manera, de les polítiques i accions que garanteixin la seva protecció davant les activitats del sistema econòmic actual, la globalització i la sobreexplotació. Aquestes mateixes mesures de conservació també hauran d'incentivar els processos que valorin, revitalitzin i cuidin aquests espais patrimonials. Per tant, l'administració pública haurà de liderar aquestes accions polítiques per contribuir al desenvolupament humà i econòmic sostenible i responsable.

Si es troba aquest equilibri i el desenvolupament que es genera té com a bases activitats responsables i sostenibles sobre el patrimoni, s'originarà una revalorització contínua de les cultures i les identitats, incentivant també la preservació de la riquesa i la diversitat cultural. Això implica una transmissió de coneixements i experiències entre generacions que dóna fruit a processos creatius i innovadors en els productes patrimonials contemporanis i futurs, generant un component educatiu essencial. Pel que fa a l'aspecte social, l'aprofitament sostenible del patrimoni conforma un sentit de pertinença individual o col·lectiu que reforça la cohesió social i territorial. A tot això cal afegir-li també el vessant econòmic, lligat sobretot a les activitats turístiques responsables, ja que són les úniques que poden extreure rendiments econòmics del patrimoni, però al mateix temps preservar-lo per gaudir d'un desenvolupament empresarial continu i estable a llarg termini (UNESCO, 2014).

Amb tot això veiem com el patrimoni s'utilitza des de la perspectiva àmplia del concepte, en la qual es reuneixen tots aquells àmbits que en formen part, com els llocs d'interès històric i cultural, els indrets i paisatges naturals, els béns culturals, el patrimoni immaterial entre d'altres. Dins d'aquest sentit ampli es pot diferenciar de forma arbitrària el patrimoni cultural i el natural, com a guia simplificada per la identificació de les seves característiques concretes. Es considera que el cultural és aquell creat per les societats i pot tenir un caràcter material o immaterial. Per altra banda, el patrimoni natural és aquell format per unes característiques essencials independents de la intervenció humana (Instituto Geográfico Nacional, 2006).

A continuació es presenta la classificació patrimonial de la UNESCO (2014), que diferencia entre patrimoni cultural i natural.

- Patrimoni cultural: Es considera patrimoni cultural els següents elements i altres components que tinguin un interès universal o nacional des d'un punt de vista històric, artístic, científic, estètic, etnològic i antropològic:
 - *Monuments* → Obres arquitectòniques, escultures o pintures monumentals, elements o estructures de caràcter arqueològic, inscripcions, cavernes i altres grups d'elements d'interès.
 - *Conjunts* → Grups de construccions aïllades o reunides de gran interès gràcies a la seva arquitectura, unitat o integració en el paisatge.
 - *Llocs* → Obres de l'home, i obres de l'home amb la conjunció de la naturalesa, llocs arqueològics i altres zones d'interès excepcional.
- Patrimoni natural: Es considera patrimoni natural els següents elements i altres components que tinguin un interès universal o nacional, des d'un punt de vista estètic, científic i de conservació:
 - Monuments naturals constituïts per formacions físiques i biològiques o altres grups d'aquestes formacions.
 - Formacions geològiques, fisiogràfiques i zones estrictament delimitades que constitueixin l'hàbitat d'espècies animals o vegetals amenaçades.
 - Llocs naturals o altres zones naturals estrictament delimitades de gran interès.

Aquesta dualitat en la majoria de casos és merament teòrica, ja que els dos patrimonis es complementen intrínsecament. Gran part del territori que considerem natural ha estat humanitzat al llarg de la seva història, amb un impacte majúscul de civilitzacions i societats sobre el seu estat "natural". Les activitats ramaderes,

agrícoles i forestals s'han donat en molts espais que actualment es consideren naturals, en els quals s'ignora l'elevat grau d'antropització del paisatge (Jackson, 2010). L'especialització econòmica ha generat desigualtat regional, la qual cosa implica que a partir del segle XVIII en alguns territoris, on aquestes activitats eren predominants, ara es donin dinàmiques d'abandonament per la seva manca de rendiment econòmic. Molts dels territoris que abans es veien ocupats per aquestes activitats ara perden el seu mosaic agro-forestal i l'aforestació dóna peu a la creença de que ens trobem davant d'un paisatge natural, quan en realitat estem parlant d'un territori que ha estat explotat per activitats antròpiques durant molts anys de la seva història (Andrews et al., 2009). Així doncs és complicat identificar una dualitat entre patrimoni cultural i natural, podem dir per tant, que sovint aquesta dicotomia és inexistente i s'utilitza tan sols des d'una perspectiva teòrica per simplificar i normalitzar la terminologia.

1.3. Distincions teòriques entre patrimonis a Catalunya

Encara que aquesta sigui la terminologia de la comunitat internacional representada a partir de l'Organització de les Nacions Unides per l'Educació, la Ciència i la Cultura, i per tant la guia més normalitzada a escala mundial per a fer inventaris patrimonials, cada entitat administrativa pot tenir les seves pròpies classificacions. Pel que fa al territori català, en el qual es troba l'àmbit d'estudi del treball, es classifica el patrimoni a partir de sis branques, com són el patrimoni monumental, el patrimoni museístic, el patrimoni natural, el patrimoni documental i audiovisual, el patrimoni immaterial i el patrimoni lingüístic (Generalitat de Catalunya [GenCat], 2018).

Per tant, si seguim amb la dualitat teòrica del patrimoni, podem dir que en el territori català es considera cultural el patrimoni museístic, monumental, documental, immaterial i lingüístic, mentre que per altra banda trobem el patrimoni natural. Uns dels àmbits claus del treball és el patrimoni museístic. Tal com s'explica en el portal web del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya (2020):

“Els museus de Catalunya recullen, conserven, difonen i investiguen el patrimoni cultural moble català. Com a entitats de servei públic, preserven la memòria del país, fan recerca, eduquen, ofereixen experiències que estimulen la curiositat i l'esperit crític i participen de la vida cultural, educativa, social i científica del país (...). El sistema s'articula a través de les xarxes de museus amb la finalitat de fomentar la cooperació entre els diferents centres museístics que comparteixen un mateix àmbit o territorial” .

Aquest és un element clau ja que a partir dels equipaments culturals museístics es pot crear una xarxa territorial que s'allunya del concepte clàssic de museu, i que pren la transversalitat del territori com a denominador comú.

Per altra banda, es considera patrimoni monumental aquells monuments i jaciments amb un lligam a la història i els esdeveniments que s'han dut a terme en el transcurs d'ella, i que suposen un llegat patrimonial important. Les tipologies que conformen aquest patrimoni immoble són els castells, catedrals, esglésies,

monestirs, ponts, hospitals, antigues indústries, jaciments entre d'altres. El patrimoni documental i audiovisual són “documents que, més enllà de la seva utilitat administrativa o informativa que en fou el seu origen, acaben essent testimoni de les activitats de les persones i de les institucions, un testimoni que constitueix el fonament indispensable per a la preservació, l'estudi i la divulgació de la memòria històrica” (GenCat, 2018).

Per altra banda, encara dins de la classificació teòrica del patrimoni, considerem cultural el patrimoni immaterial. Aquest està constituït per les tradicions i els costums de la ciutadania que es donen en el territori català. Els coneixements i tècniques conseqüents produeixen activitats, celebracions, creences i paisatges i patrimonis culturals que prové de la cultura popular del territori. Aquest patrimoni és un element essencial de cohesió social, que al seu temps implica participació i desenvolupament humà. En aquest mateix grup entra el patrimoni lingüístic, que forma part de la capacitat creativa, col·laborativa i comunicativa de la societat. A Catalunya aquest patrimoni està representat per la llengua catalana, la castellana, l'occità, l'aranès i la llengua de signes catalana, així com tota la resta de llengües de les poblacions immigrades que enriqueixen el panorama lingüístic (GenCat, 2018).

Aquest són tots els àmbits que des de l'administració catalana es consideren patrimoni cultural. Seguint amb la dualitat patrimonial de caràcter teòric, a part de l'element cultural del patrimoni trobem l'element natural. Aquí trobem els factors ecològics, ambientals i de biodiversitat. Aquests es troben dins de marcs administratius de protecció, amb la finalitat de preservar-los i donar-los a conèixer. La xarxa d'espais naturals protegits de Catalunya són l'element clau per la preservació d'aquest patrimoni, on es protegeixen 184 espais ben diversos amb un valor ecològic immens. Dins el marc del Pla d'Espais d'Interès Natural, conegut com a PEIN, es destaquen els espais de major grau de protecció com són els parcs nacionals, parcs naturals, paratges naturals d'interès nacional i reserves naturals, entre d'altres (GenCat, 2018).

2. Àmbit d'estudi

2.1. Introducció a l'àmbit d'estudi

L'àmbit d'estudi que s'ha seleccionat per dur a terme la proposta de gestió integrada és la cara nord de les serres prepirinenques del Cadí i Moixeró, unides pel coll de Tancalaporta. Segons les divisions territorials catalanes dels plans parcials, aquest àmbit queda dins de l'Alt Pirineu i Aran, concretament en les comarques de la Cerdanya i l'Alt Urgell. Per acotar l'estudi a un àmbit de realitat territorial s'ha restringit el cas al vessant nord de la serralada, la vall fluvial del Segre i la Solana del Baridà, punt d'unió entre el Prepirineu i el Pirineu. La delimitació més acotada és la que podem extreure a partir de les unitats de paisatge de l'Observatori del Paisatge, que defineix el nostre àmbit d'estudi entre quatre unitats, la cara nord del Cadí, que serà la base de la nostra proposta, la Vall Cerdana, la Plana de l'Urgellet i la Solana del Baridà (Annex 1). S'ha pres com a referència els dos assentaments poblacionals més importants del territori, Puigcerdà i la Seu d'Urgell, juntament amb la xarxa d'infraestructures viàries que els uneixen, concretament la Nacional 260 (N-

260) coneguda com a Eix Pirinenc. Així doncs a partir d'aquí s'ha delimitat la seva àrea d'influència, que ha acabat reunint la regió esmentada. En l'annex 2 s'adjunta cartografia referent a la caracterització de l'àmbit d'estudi.

La selecció d'aquest cas d'estudi es dona per l'interès i la complexitat de la qual gaudeix aquest territori i els seus agents corresponents. És un espai important degut al seu caràcter transfronterer, que delimita el nord de Catalunya amb França i Andorra. Gaudeix d'una gran riquesa paisatgística, ambiental i cultural que juntament amb un clima i una orografia peculiar el fan un territori especial. Tot això ve donat per la llarga història d'aquesta regió i de totes les dinàmiques que l'han acompanyada. El patrimoni que s'hi ha generat al llarg del temps és de gran interès cultural i natural. Juntament amb les qualitats i valors paisatgístics del territori, i amb els espais d'activitats esportives d'hivern com les pistes d'esquí, aquests productes han esdevingut els principals atractius de la regió i els motors de desenvolupament a causa de les activitats recreatives, de lleure i turístiques que s'hi duen a terme. El component turístic i vacacional de la regió dona lloc a una població molt estacional, que augmenta en les temporades d'esquí i d'estiu, però que durant la resta de l'any la massa crítica ciutadana es redueix de forma considerable (Observatori del Paisatge, 2017).

Pel que fa a la divisió administrativa i funcional ens trobem davant d'un àmbit de 92.533,6 hectàrees on coexisteixen 29 municipis; dues comarques amb els consells comarcals corresponents, l'Alt Urgell i la Cerdanya; dues províncies amb les seves diputacions corresponents, Lleida i Girona; un Espai Natural de Protecció Especial, el Parc Natural del Cadí-Moixeró, entitats públiques diverses i una gamma ampla d'agents privats i associacions. Cal afegir també actors a escala estatal i internacional com la Generalitat de Catalunya, el govern espanyol i la Unió Europea, els quals amb algunes polítiques i iniciatives també tenen una forta influència sobre el territori.

2.2. Dinàmiques territorials i paisatgístiques en l'àmbit d'estudi

Per entendre tots els lligams patrimonials que es poden generar en el nostre àmbit d'estudi, hem de comprendre primer en quin territori i paisatge ens trobem, quines són les seves dinàmiques i quins són els seus valors. El paisatge que trobem actualment a les zones de l'alt Pirineu ve marcat sobretot per la multiplicitat d'activitats que s'han donat en llocs ben diferenciats en l'espai. Les poblacions tradicionals d'aquesta regió han tractat sempre d'ocupar el màxim espai possible per tenir a l'abast diferents recursos al llarg de l'any. Aquesta diversitat d'usos ha permès el manteniment durant molts anys de la vida humana en el Pirineu. La pluralitat de tasques implica la implementació d'un conjunt d'elements paisatgístics i patrimonials vinculats a cada una d'elles. A l'Alt Pirineu i Aran tradicionalment les activitats econòmiques principals han estat l'agricultura, la ramaderia i l'explotació forestal. Aquestes s'han expandit per tot el territori, ocupant tot l'espai possible des dels fons de les valls fins a les cotes més elevades.

Pel que fa als assentaments urbans i la seva disposició en els territoris d'alta muntanya, distingim entre aquells de caràcter compacte o dispers. Els compactes no van lligats a un ús en concret, simplement es classifiquen d'aquesta manera per la seva estructura concentrada. Així i tot, al fons de les valls, a les cotes

més baixes, aquests assentaments van força lligats als patrons d'agricultura hortícola, poblacions amb les condicions idònies per aquest tipus d'activitats. A mesura que ens enfilem per les vessants, molts d'aquests assentaments localitzats a mig empit recullen la tradició ramadera del territori, envoltats de prats i pastures. Pel que fa als assentaments dispersos, aquests es troben en indrets on les condicions ambientals i el territori extens, van permetre la seva localització disgregada en espais normalment fèrtils, envoltats de prats, amb l'agricultura i la ramaderia com a activitats predominants.

La base del paisatge és causada pels factors naturals en primera instància, els quals són modificats de forma intensa i extensa per l'ocupació i les activitats humanes. Així doncs cal destacar quins són els elements naturals que conformen el paisatge. En aquest cas el paisatge de muntanya implica una morfologia molt irregular, on es fa present en el clima el gradient altitudinal i la distància respecte al mar. Les grans unitats de relleu que bloquegen els moviments horitzontals d'aire calent, provoquen variacions climàtiques diverses a les del clima Mediterrani. Tal com s'explica en el Catàleg del Paisatge de l'Alt Pirineu i Aran de l'Observatori del Paisatge (2013), “el sistema biofísic en el qual s'hi inclou la hidrografia, els sòls, la vegetació i la fauna està estretament lligat amb aquest relleu”. És en aquests elements naturals on “les activitats humanes han incidit, d'acord amb unes estratègies d'aprofitament de l'entorn natural determinades pels sistemes culturals i socioeconòmics vigents en cada període històric” (Observatori del Paisatge, 2013). Per tant, cal tenir present que aquestes transformacions poden tenir un caràcter natural, però acostumen a anar fortament lligades a la important empremta humana que configura el paisatge.

Així i tot, això no és més que una generalització per normalitzar paisatgísticament els territoris de l'Alt Pirineu i Aran. Dins d'aquests trobem elements diferenciadors que han donat matisos rellevants en el paisatge, generats normalment per l'aprofitament d'algun recurs important o condicions climàtiques peculiars. La interacció d'aquests i altres factors dona peu l'especialització de l'espai geogràfic que genera una caracterització única en el paisatge actual. És per això que per centrar-nos en les característiques paisatgístiques i en les dinàmiques territorials del nostre àmbit d'estudi concret, aprofundim en les unitats del paisatge corresponents.

2.2.1. Cadí

Aquesta unitat s'organitza entorn a la serralada prepirinenca, i tots els paisatges i les dinàmiques territorials que s'hi donen deriven d'aquesta superestructura orogràfica i del pas del riu Segre pel fons de la vall. Amb una superfície de 26.197 hectàrees, la unitat es divideix administrativament en 12 municipis i les dues comarques de l'Alt Urgell i la Cerdanya. Pel que fa al seu paisatge destaquen les cingleres o terrenys calcaris verticals en forma de timbes de centenars de metres que acaben en valls estretes de boscos densos. Aquestes cingleres es divideixen en canals, passos estrets entre les timbes, que donen peu a tarteres on sovint s'hi localitzen pins agafats a la roca. Els seus pobles, amb una rica tradició històrica, són uns dels elements paisatgístics més importants de la unitat juntament amb la mateixa serralada. Els seus valors paisatgístics són diversos, però destaquen els naturals, ecològics i geològics en el conjunt de la serralada. Els boscos centenaris de pi negre a l'obaga, els rasos del carener, prats subalpins amb els seus corresponents refugis, cims

emblemàtics, pobles penjats en turons o mitja vessant, les feixes o cortals, els antics camins ramaders, són alguns dels principals valors que trobem en el paisatge de la unitat (Observatori del Paisatge, 2013).

Pel que fa a les dinàmiques territorials trobem tres factors clau que modifiquen la mecànica de la unitat, com són el Parc Natural, la baixa densitat i l'envelliment de la població i les infraestructures viàries de l'àmbit, amb la nacional N-260 com a element vertebrador. Així doncs amb la pèrdua de rendibilitat econòmica de les activitats ramaderes, agrícoles i forestals predominants tradicionalment en el territori, s'ha generat un abandonament de la població sobretot en els pobles més allunyats de la vall. Aquesta pèrdua de massa crítica en forma d'èxode cap a territoris més rentables, juntament amb la consolidació del Parc Natural del Cadí-Moixeró, ha incentivat processos naturals i d'aforestació en el paisatge de la unitat (Observatori del Paisatge, 2013).

Encara que les activitats ramaderes i agrícoles hagin perdut importància econòmica, el seu impacte sobre el paisatge segueix sent present. El parc natural du a terme accions per seguir incentivant aquestes activitats tradicionals en el territori, per mantenir els hàbitats i el mosaic agro-forestal que genera biodiversitat i riquesa paisatgística i ambiental. Així i tot, les dinàmiques de renaturalització i la massa contínua forestal cada cop són més presents, i impliquen un atractiu paisatgístic estètic en contraposició a les tarteres, cingleres i canals de la serralada. Així les activitats que han sortit guanyant en el territori han estat la construcció immobiliària i el sector turístic. Aquests atractius que comentem són un reclam important que han generat processos d'urbanització i edificació de nous habitatges en el fons de la vall, destinats la majoria, a segones residències, així com a allotjaments associats al turisme. Tot i que l'impacte d'aquestes activitats es fa notar en la unitat, aquest no és tan extrem com en els casos de les unitats veïnes de la Plana de l'Urgellet i la Vall Cerdana. Tot i que aquestes activitats es veuen com factors per revitalitzar el territori i els assentaments, millorant així la qualitat de vida de la ciutadania, sovint el seu impacte té connotacions negatives i presenta externalitats com la pèrdua d'hàbitats naturals i un fort contrast paisatgístic amb les tipologies constructives tradicionals del territori (Observatori del Paisatge, 2013).

És important recalcar que totes aquestes dinàmiques territorials que s'han convertit en reclams de població estacional, turistes i excursionistes van molt lligats també a la millora de la connectivitat del territori amb la resta de territoris adjacents i amb els assentaments principals emissors de massa crítica. Per tant l'atracció que genera les dinàmiques naturals del territori, liderades pel Parc Natural del Cadí-Moixeró, van de la mà de l'eix viari (N-260) que connecta la Seu d'Urgell i Puigcerdà, és a dir les dues planes de l'Urgellet i la Cerdanya, i un altre element viari essencial com és el Túnel del Cadí (Observatori del Paisatge, 2013).

2.2.2. Vall Cerdana

Aquesta unitat s'organitza al voltant de la plana de la vall Cerdana per on transcorre el riu Segre. Amb 32.163 hectàrees, la unitat es divideix administrativament en 15 municipis, tots de la comarca de la Cerdanya. El mosaic paisatgístic és important, format per la plana agrícola, la solana de bosquines i prats i l'obaga de massa forestal, amb unes característiques estètiques, naturals i històriques importants. La majoria

d'assentaments urbans es localitzen en forma d'anella al voltant de la plana, amb Puigcerdà com a capital i assentament de referència en la unitat. La dinàmica territorial va molt marcada pel model econòmic centrat en les activitats esportives d'hivern, que giren al voltant de les pistes d'esquí de la Molina i Masella, les urbanitzacions de segones residències i elements estructurants en forma d'infraestructures viàries que permeten l'accés ràpid al territori des d'assentaments emissors de població estacional. Els principals valors i qualitats que trobem en el territori són diversos. Els mosaics agrícoles, amb l'estètica del paisatge que implica la plana cultivada amb el riu Segre i la seva ribera, tancada per muntanyes imponents i les variants cromàtiques dels cultius durant les estacions de l'any són un dels principals atractius (Observatori del Paisatge, 2013).

El territori està molt marcat pel seu passat agrícola i ramader, que tot i que són activitats tradicionals que han perdut importància a causa de la manca de rendibilitat econòmica, segueixen tenint una forta petjada sobre el paisatge. El predomini passa a mans del sector terciari, causant així una dinàmica territorial sovint poc harmònica amb la resta d'activitats, sobretot en el cas de l'aparició de les segones residències i els pobles de nova planta en format urbanització, que es dissenyen amb una mancança important pel que fa a la seva forma integradora amb les diverses trames existents en el paisatge ja vigent. Els serveis que són l'activitat predominant extreuen la major part de les seves rendes de la construcció i el sector immobiliari, juntament amb l'activitat turística, elements que generaran també una gran xarxa d'infraestructures viàries al seu voltant, fragmentant el paisatge agrari. Així i tot, la plana es veu dominada per un paisatge agro-ramader que fa front a la forta expansió del paisatge residencial i forestal que comporten les dinàmiques actuals en el territori (Observatori del Paisatge, 2013).

Aquestes dinàmiques de creixement de la població estacional es donen sobretot als assentaments urbans de la plana, mentre que per altra banda, en els pobles que s'enfilen per les muntanyes circumdants a la plana, el creixement és inexistent. En aquests indrets s'observa un augment considerable de les superfícies forestals a causa de l'abandonament de gran part de les activitats agrícoles i ramaderes, tot i que encara hi hagi algunes pastures que transformen paisatges agrícoles a ramaders. Alguns dels centres urbans més importants han experimentat un creixement de forma compacta i concentrada, amb més concordança amb els patrons tradicionals, com són el cas de Puigcerdà, Llívia o Bellver de Cerdanya. Així i tot, en el total de la unitat, les urbanitzacions disperses superen en superfície ocupada als pobles compactes (Observatori del Paisatge, 2013).

Com dèiem, el territori s'ha convertit en un reclam turístic important, sobretot per les seves qualitats paisatgístiques i per la influència dels esports d'hivern, lligats a les estacions d'esquí. Aquestes tenen un paper clau en la dinàmica territorial de la unitat, amb un fort impacte sobre els factors econòmics, socials, paisatgístics i ambientals. El turisme i les segones residències que això genera implica construcció d'equipaments turístics i allotjaments, que sovint es dibuixen a partir de noves tipologies constructives sense harmonia amb els paràmetres arquitectònics tradicionals. La massificació turística i excursionista d'alguns

indrets de la unitat implicarà dinàmiques irrespectuoses amb l'entorn, generant externalitats negatives sobre territoris de gran valor i interès natural i social (Observatori del Paisatge, 2013).

Aquestes mecàniques es donen d'aquesta manera degut a l'existència d'un eix vertebrador i dinamitzador, com la N-260 i la connectivitat del Túnel del Cadí, que possibiliten l'expansió d'aquestes activitats i l'explotació de la totalitat del territori. Al mateix temps aquests elements estructurants impliquen impactes visuals i acústics importants. Cal esmentar també que la xarxa ferroviària del territori està molt mal gestionada i té deficiències evidents que fan que no sigui competitiva amb la resta d'elements de mobilitat, sobretot respecte al vehicle privat motoritzat (Observatori del Paisatge, 2013).

2.2.3. Pla de l'Urgellet

Es tracta de la unitat que delimita el nostre àmbit d'estudi per l'oest, comprès completament dins de la comarca de l'Alt Urgell. Està dividit administrativament en 8 municipis, amb una superfície total de 15.177 hectàrees. És en aquesta unitat on trobem una de les ciutats més dinàmiques de l'àmbit d'estudi, la Seu d'Urgell. Aquest assentament urbà es troba a la vora del riu Segre amb uns voltants on hi predomina un paisatge agrari força essencial en l'economia del territori. És un espai amb un gran dinamisme econòmic i ric en patrimoni arquitectònic i cultural, sobretot gràcies a la seva capital. Aquesta àmplia vall de paisatge de muntanya seca mediterrània destaca pels seus prats amb parcel·lars ben definits, emmarcats al voltant d'un sistema viari, de rec i d'arbres de ribera de caràcter tradicional. Destaquen valors paisatgístics importants com el cas antic de la Seu d'Urgell, la catedral, les vistes al Cadí, els prats i conreus de ribera que envolten els pobles, els contrastos cromàtics amb les masses forestals, el transcurs del riu Segre i el paisatge agroforestal situat en mig de grans pinedes (Observatori del Paisatge, 2013).

La seva dinàmica territorial va molt lligada a la localització de la unitat, que es troba en un punt que fa de connector amb espais de gran interès econòmic, ambiental i social com són la Cerdanya i Andorra. Aquest caràcter de cruïlla recau sobre les infraestructures del territori, en forma d'eixos de comunicació de gran capacitat i flux, enfocats cap a la població no resident, per facilitar l'accés ràpid a aquests punts d'interès. Aquestes infraestructures suposen un elevat grau de contaminació ambiental i acústica, així com trànsit molt dens en alguns moments determinats de l'any (Observatori del Paisatge, 2013).

La capital de la comarca, experimenta un increment de la població en el seu nucli, on apareixen noves tipologies edificatòries en contrast de les ja existents. Aquest dinamisme de la ciutat es dona sobretot, com ja hem dit, per la connexió amb els comerços andorrans i les pistes d'esquí, però s'inicia amb la construcció del Parc del Segre degut a ser la subseu de les Olimpíades del 92. Activitats esportives com el piragüisme hi són molt presents en el territori. Així i tot cal dir que el turisme no és una activitat massa present en la unitat, però que el sector industrial, els serveis essencials i un parc d'habitatges potents, fan de la Seu d'Urgell una de les capitals de comarca pirinenques més importants (Observatori del Paisatge, 2013).

Les dinàmiques territorials venen donades també per la presència d'un sector agrícola i ramader cabdal, que genera indústries alimentàries al seu voltant, sobretot bolcades al subsector làctic. Aquesta activitat podem dir que dinamitza l'economia del territori. A l'obaga trobem grans extensions de massa forestal, amb petits nuclis de població allunyats de la plana que mantenen la seva morfologia tradicional. Al voltant de l'eix N-260, vertebrador i dinamitzador del territori, es troben creixements residencials aïllats amb un impacte visual i paisatgístic important, i sense cap mena d'harmonia amb tipologies urbanes existents (Observatori del Paisatge, 2013).

2.2.4. Solana del Baridà

Aquesta unitat tracta de l'àrea que delimita pel nord el nostre àmbit d'estudi. Té una superfície de 18.994 hectàrees i està dividida administrativament per 8 municipis i dues comarques, la Cerdanya i l'Alt Urgell. Destaca pels seus trets distintius lligats als territoris de l'alt Pirineu, però al mateix temps amb una influència important per part dels paisatges del Prepirineu i la vall cerdana. Delimita el territori català amb el Principat d'Andorra, amb el qual té un nexe d'unió paisatgístic important, i connecta amb ell a partir d'una xarxa de passos de muntanya tradicionals. Alguns dels seus grans paisatges cultivats són elements de gran interès no tan sols per les seves qualitats intrínseques sinó també per ser un dels miradors més imponents de dues de les altres unitats del nostre àmbit d'estudi, la Vall Cerdana i el Cadí. Els seus paisatges d'aigua, com circs lacustres o aquelles valls d'origen glacial, són alguns dels elements amb més valors paisatgístics del territori, així com els seus pobles amb tipologies edificatòries i morfologies urbanes tradicionals. Els contrastos entre les extensions forestals i els seus cims emblemàtics són també uns dels principals atractius de la unitat (Observatori del Paisatge, 2013).

Tal com s'indica en el capítol de la Solana del Baridà en el Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran de l'Observatori del Paisatge (2013):

“L'aïllament i la relativa llunyania dels nuclis de població de la unitat respecte els principals eixos viaris de comunicació, en aquest cas la carretera N-260 (Eix Pirinenc) entre La Seu d'Urgell i Puigcerdà, ha fet que la dinàmica paisatgística més representativa i visible no hagi estat tant relacionada amb els propis canvis en les construccions i en les seves tipologies en els nuclis de població, sinó en els terrenys que les envolten. En aquest sentit són uns quants els pobles que han vist com s'han anat abandonant els antics camps abancalats que els envoltaven i com aquests han anat essent colonitzats pel bosc o pel matollar, mantenint-se només ben visibles els més propers als nuclis, ara reconvertits en prats de pastura” (p256).

Tot i així es troben altres casos amb dinàmiques territorials diferents, com és el cas del poble de Lles de Cerdanya, on les aparicions importants de segones residències alteren el nucli urbà i modifiquen l'estructura del paisatge. Això genera una morfologia residencial dispersa de baixa densitat, que sovint es troba envoltada de prats de pastures. La resta d'assentaments urbans han mantingut la morfologia tradicional atractiva de nuclis compactes i agrupats (Observatori del Paisatge, 2013).

Un dels elements dinamitzadors del territori han estat les estacions d'esquí nòrdic, lligades a activitats turístiques esportives, però que queden lluny del dinamisme que es dona en altres estacions com les de la Vall Cerdana. Al voltant d'aquests atractius també apareixen habitatges de segona residència, amb un flux poblacional molt lligat a les temporades d'esquí. Per altra banda, alguns assentaments han utilitzat els seus elements patrimonials i el seu aïllament de la massificació turística per desenvolupar ofertes d'escapades rurals apreciament els valors i patrimonis del territori de forma sostenible (Observatori del Paisatge, 2013).

2.3. Patrimoni cultural i natural a l'àmbit d'estudi

Així doncs, veiem com la caracterització del paisatge i la identificació de les seves dinàmiques territorials i dels seus valors corresponents, és una eina a considerar a l'hora d'establir lligams entre patrimonis. Per tant, un punt de partida per comprendre la base de la proposta d'integració i cooperació, és conèixer quines són les característiques del paisatge que reuneix tots els patrimonis i els actors del territori sobre el qual volem treballar. D'aquesta manera la col·laboració per arribar a un desenvolupament supralocal es fonamenta en la identitat del territori, la qual cosa implica de forma intrínseca que el progrés es produeixi de forma sostenible i responsable, ja que els principals atractius patrimonials del territori i del paisatge s'han de preservar perquè hi hagi una continuïtat en les pautes estratègiques. Entenem doncs que la dimensió patrimonial del paisatge "proporciona informació molt rellevant per a la seva futura planificació i gestió, per al seu desenvolupament econòmic local i esdevé una poderosa via de sensibilització ciutadana" (Observatori del Paisatge, 2020).

El punt d'equilibri entre l'aprofitament del patrimoni en l'actualitat i la conservació del patrimoni per les futures generacions, és una peculiaritat que genera un conflicte històric, on es posa de manifest la fragilitat del component sostenible en el desenvolupament econòmic actual. En aquest aspecte apareix la importància de millores sobre la governança del territori i del seu patrimoni, ja que és probablement l'element clau a l'hora de gestionar i trobar punts d'acords equilibrats entre aquestes dos corrents. D'aquí que la nostra proposta es centri en l'explotació econòmica, social i ambiental dels patrimonis i el paisatge com a eines de desenvolupament i equilibri territorial, però passant per una gestió transversal d'aquest progrés, on siguin participants tots els agents del territori a escala supralocal.

Per representar els elements patrimonials que es troben dins el nostre àmbit d'estudi, separarem aquells elements que tenen un caràcter cultural (Annex 3) d'aquells que tenen un caràcter natural (Annex 4). Com ja hem dit, aquesta dualitat és tan sols des d'una perspectiva teòrica per recollir de forma ordenada els patrimonis que trobem en aquest territori. Així doncs, es representa el patrimoni cultural a partir dels Béns Culturals d'Interès Nacional i del Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya, mentre que pel que fa al patrimoni natural, es representa a partir del Sistema d'Espais Naturals Protegits de Catalunya, que en el cas del nostre àmbit d'estudi, el pes recau sobre el Parc Natural del Cadí-Moixeró. Tot i així cal tenir present que estem acotant els patrimonis a àmbits de selecció de l'administració catalana, però a la pràctica, el patrimoni cultural i natural que s'adjunta en els annexos és molt més divers i ampli.

En la taula que s'adjunta en l'Annex 5 observem el patrimoni cultural. Aquest està format pels Béns Culturals d'Interès Nacional i pel Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya que queden recollits dins de les quatre unitats paisatgístiques que formen el nostre àmbit. Pel que fa al patrimoni natural que trobem dins de les unitats que delimiten el nostre àmbit d'estudi, queda representat com hem dit, a partir del Sistema d'Espais Naturals Protegits de Catalunya, parant atenció sobretot a l'element de protecció més important en el territori, com és l'Espai de Protecció Especial del Parc Natural del Cadí-Moixeró. En l'Annex 6 s'adjunta un llistat amb tots aquests espais. També és important destacar els equipaments que el Parc Natural del Cadí-Moixeró té dins de l'àrea d'estudi, adjunts en l'Annex 7.

2.4. Agents territorials de l'àmbit d'estudi

Per entendre la governança en l'àrea d'estudi cal plasmar quins són els principals actors del sistema administratiu del territori, així com aquells agents privats i associacions que també hi tenen una forta influència. Administrativament el territori es troba dividit en 29 municipis, repartits en les dues comarques de l'Alt Urgell i la Cerdanya. Aquestes comarques lògicament estan regides pels Consells Comarcals corresponents. La complexitat encara augmenta més si tenim en compte que es tracta d'un territori dividit en dues províncies i per tant en dues diputacions. És el cas de la Diputació de Lleida i la Diputació de Girona que tenen potestat sobre les seves comarques respectives, tot i que la Cerdanya és una circumscripció peculiar, que intensifica la complexitat territorial, ja que es troba dividida administrativament entre les dues províncies. Part dels seus municipis del cantó oest formen part de la Diputació de Lleida, i part dels municipis del cantó est, formen part de la Diputació de Girona. En qüestions de pressupostos i subvencions també entren en joc la Generalitat de Catalunya i les seves institucions públiques vinculades, el govern espanyol i la Unió Europea.

Els principals assentaments urbans de l'àmbit d'estudi amb major capacitat administrativa són Puigcerdà, capital de la Cerdanya i la Seu d'Urgell, capital de l'Alt Urgell. Destacar també altres entitats públiques com el Parc Natural del Cadí-Moixeró i l'estació d'esquí de la Molina, propietat d'un ens públic com són els Ferrocarrils de Catalunya. Aquests són alguns dels gran elements dinamitzadors i vertebradors del territori. També és important la influència que té sobre el territori l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA). Pel que fa als agents privats destaquem també una altra estació d'esquí, en aquests cas de propietat privada, com és La Masella, que delimita les seves pistes amb el Parc Natural. Per altra banda, associacions com els grups de recerca tant de l'Alt Urgell com de la Cerdanya, són elements importants sobre el territori pel que fa a la investigació científica i a la divulgació del coneixement respecte el territori.

3. Hipòtesi i objectius

El coneixement inicial que tenim dels valors naturals i culturals de l'àmbit d'estudi ha permès fer la següent hipòtesi: **Els elements del patrimoni cultural i natural es perceben i gestionen de forma separada i sense considerar l'escala supralocal a l'hora de gestionar-los.**

Per això, l'objectiu principal d'aquest treball és definir unes directrius per dissenyar i establir fórmules de col·laboració entre agents territorials en matèria de patrimoni natural i cultural, generant a partir d'aquestes un desenvolupament endogen del territori. Per dur-lo a terme s'han definit els següents objectius secundaris:

- Trobar connectors que permetin l'elaboració d'un discurs de caràcter transversal, que trenquin amb les pràctiques clàssiques de l'administració i modifiquin la governança cap a una integració supralocal. Així doncs l'estudi implica aprofundir en les relacions de cooperació i col·laboració entre les administracions locals, comarcals i regionals.
- Incentivar la relació entre patrimonis aprofitant valors i caràcters naturals i culturals. Així es proposa analitzar si hi ha dinàmiques de relació i explorar noves formes per integrar components que puguin implicar sinergies que generin un desenvolupament sostenible i responsable en tots els àmbits del territori, i que es puguin extrapolar a altres àmbits territorials.
- Identificar quins són aquells agents i actors que poden ser participants del projecte, així com quins són aquells que l'han de proposar, implementar, gestionar i coordinar. Per entendre bé les relacions que es poden generar entre equipaments culturals i patrimoni natural, s'haurà d'identificar i caracteritzar el paisatge del territori i les dinàmiques territorials, així com extreure aquells valors que poden incentivar una cooperació entre les qualitats que fan preuats aquests aspectes.

4. Metodologia

A continuació s'exposa la metodologia que s'ha seguit per l'elaboració del treball. Cal tenir present que el treball s'ha desenvolupat en un període de circumstàncies excepcionals degut a la pandèmia del COVID-19, la qual cosa ha implicat reenfocar-lo perquè es pogués dur a terme gairebé exclusivament en situació de confinament. Això vol dir que tot el treball de camp in-situ, que es pretenia fer sobre el territori, s'ha suprimit. Així i tot, s'ha pogut tirar endavant sense massa complicacions.

Els antecedents en els quals es tracten temes com la caracterització del paisatge, els seus valors, els indicadors de béns i equipaments patrimonials, les dinàmiques territorials i els agents que influeixen en el territori, s'han redactat a partir de recerca bibliogràfica i documentació diversa. Així doncs s'ha realitzat una exhaustiva recerca i recull d'informació per poder caracteritzar de forma convenient els elements implicats en la proposta d'integració, el territori, la zona d'estudi i les diferents proposicions realitzades anteriorment. Tots els documents utilitzats per redactar els antecedents es troben citats a les referències bibliogràfiques. Amb tota aquesta informació recollida s'ha elaborat cartografia per representar l'àmbit d'estudi amb els elements territorials més importants sobre els quals treballarem. ArcGis ha estat l'eina seleccionada per confeccionar els mapes resultants.

Per fer una diagnosi coherent s'han extret resultats a partir del recull d'informació prèvia i essencialment del treball de camp, el qual s'ha dut a terme mitjançant 6 entrevistes amb alguns dels agents territorials de l'àmbit d'estudi. Aquests han aportat el punt essencial del treball i els resultats i la diagnosi corresponent. A partir d'aquestes converses s'ha pogut comprendre el funcionament de l'entorn, amb les seves realitats i problemàtiques territorials. Per l'elaboració de les entrevistes es va redactar preguntes de caràcter general per a tots els entrevistats i posteriorment, preguntes concretes per a cada personalitat enfocades al seu àmbit de treball. La majoria de les converses mantingudes van ser gravades amb el consentiment dels entrevistats, de forma que es pogués extreure el màxim profit de la informació aportada en cada una de les trobades, així com intentar facilitar el maneig de les dades a posteriori. Per mantenir un grau important de confidencialitat tan sols s'utilitzen les gravacions i la informació recollida dins del marc de l'elaboració del treball. Els agents territorials entrevistats i els seus perfils professionals s'exposen en l'annex 8, juntament amb les característiques específiques i les dades tècniques de cada una de les conversacions.

La diagnosi recull tots els resultats obtinguts a partir de la recerca bibliogràfica i el treball de camp. Aquí és on s'organitzen les reflexions i les dades, per intentar donar resposta als objectius principals i secundaris de la recerca, així com donar un veredict respecte a la hipòtesi plantejada. En aquest apartat s'exposa finalment una anàlisi DAFO on es presenten de forma organitzada les resolucions de la investigació, que donen peu a les directrius del projecte. L'últim apartat consta de les conclusions que s'extreuen de tota l'anàlisi i l'elaboració del treball.

5. Resultats i diagnosi

Dins del marc teòric i conceptual sobre el qual s'està treballant, s'han trobat diferents problemàtiques i línies d'actuació que poden ajudar a superar els objectius de la recerca i a contrastar la hipòtesi plantejada. A partir dels resultats obtinguts del treball de camp es marca un esquema per desenvolupar la diagnosi. Es detecten primer quines són les dinàmiques de treball dels agents territorials i les eines i actors que incentiven la cooperació de caràcter supralocal. S'exposen quines són les problemàtiques comunes i els desequilibris que fan que no s'encarin de forma convergent. S'expressa quin és el potencial real dels projectes en matèria de patrimonis i equipaments culturals i naturals, i a partir de tots aquests resultats es dibuixen bases per unes línies d'actuació cooperatives. Les directrius prenen com a referència els resultats obtinguts i pretenen incentivar projectes de col·laboració a diferents escales dins l'àmbit d'estudi.

A partir de la informació obtinguda en el treball de camp es senyalen tres resultats principals:

5.1. Dinàmiques dels agents territorials de l'àmbit d'estudi

Una de les problemàtiques comunes més sòlides amb la que ens trobem és l'esquema clàssic de l'administració. Amb això es fa referència a la dinàmica i funcionament de la gestió burocràtica tradicional, en la qual cada circumscripció treballa en la seva àrea de confort, vetllant tan sols pels interessos del territori sobre el qual tenen potestat. Així doncs es frena qualsevol iniciativa transversal de cooperació entre

administracions de territoris adjacents, ja sigui a escala municipal o comarcal. En aquest aspecte ens trobem dos nivells administratius, els municipis i els consells comarcals. Els ajuntaments gaudeixen d'una capacitat i flexibilitat important a l'hora d'aconseguir recursos econòmics, la qual cosa els permet tenir un control significatiu de la realitat del territori sobre el qual tenen autoritat. Per altra banda els consells comarcals es troben amb pressupostos tancats, destinats majoritàriament al funcionament i al'administració bàsica, així com per remunerar a un nombre de personal força limitat en nombre. Com a conseqüència la seva capacitat econòmica està substancialment restringida. Tanmateix, el caràcter finalista de les subvencions que reben comporta una manca important de flexibilitat monetària. A tot això cal sumar-li un control força centralitzat per part de la Generalitat que implica poca diligència en algunes de les gestions i dels processos administratius.

Per consegüent, ens trobem davant d'un evident problema de governança a l'hora d'incentivar col·laboracions entre municipis o comarques. Referent a la cooperació entre municipis, l'agent principal que hauria de vetllar per aquest funcionament transversal és el Consell Comarcal, però com hem vist, l'organització dels seus mecanismes funcionals no li permeten fer-ho amb total llibertat. Pel que fa als municipis, no interessa destinar diners ni part del seu pressupost a projectes de cooperació amb entitats que quedin fora del seu àmbit administratiu. Els consells comarcals que a primera vista haurien de ser els instigadors a la col·laboració entre els seus municipis corresponents tampoc tenen capacitat per fer-ho. Des d'òrgans superiors no se'ls hi dóna suficient llibertat en aquests aspectes. Els consells poden incentivar línies d'actuació, però qui té el control final sobre el territori és l'ajuntament. El mateix cas es dóna entre consells comarcals, que sovint tan sols mantenen contactes de col·laboració amb agents del territori sobre el qual tenen potestat, deixant de banda a altres consells pròxims. Així i tot, tant a nivell municipal com comarcal, sí que hi ha algunes iniciatives i propostes de cooperació que trenquen amb la regla general, les quals es comentaran més endavant.

Un dels altres agents que apareix en el territori amb una forta presència és la Generalitat de Catalunya, de la mà de les seves entitats especialitzades en diferents àmbits territorials. La influència que té la Generalitat sobre el territori es fa notar a través de les subvencions que dóna tant a actors públics com privats. Aquestes ajudes es donen a partir de diferents departaments, com és el cas del Departament de Treball que mitjançant el Servei Públic d'Ocupació de Catalunya (SOC) dóna subvencions a consells comarcals i ajuntaments per reduir els índexs d'aturats. Gran part però dels pressupostos de la Generalitat destinats als territoris d'alta muntanya recauen sobre els esports d'hivern, concretament les estacions d'esquí, que es veuen gairebé com a únic element de dinamització econòmica del territori. Normalment aquestes activitats són deficitàries, d'aquí que s'hi destinin tants ajuts. Amb aquestes polítiques d'intervenció és cert que es genera ocupació i que s'incentiva un dels elements vertebradors de l'Alt Pirineu i Aran, com són els esports d'hivern, però al mateix moment es genera un monocultiu de teixit econòmic, el qual tindrà efectes negatius sobre altres elements que es queden al marge d'aquestes subvencions, com poden ser el patrimoni cultural i natural. Així doncs, com veurem més endavant, amb aquestes intervencions és complicat dur a terme polítiques de difusió patrimonial.

Des del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya també apareix un altre dels actors importants, no tan sols en el nostre àmbit d'estudi, sinó a tots els territoris catalans d'alta muntanya. Aquests ens és l'Institut pel Desenvolupament de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA), que recull totes les 6 comarques de l'àmbit funcional territorial, de manera que queden dins del perímetre les comarques de la Cerdanya i l'Alt Urgell. Aquest organisme autònom aglutina totes les àrees catalanes d'alta muntanya i mitjançant els seus projectes vetlla pel desenvolupament en el territori. Per fer-ho treballa amb agents, administracions locals, ajuntaments, espais naturals protegits, associacions, particulars i sobretot amb els consells comarcals i els seus tècnics corresponents. En el cas concret dels particulars, des de l'IDAPA se'ls pot donar assessorament però no recursos, ja que aquests, que vénen des de la Generalitat, van destinats a administracions públiques o associacions sense ànim de lucre. S'incentiva trobades amb certa regularitat entre els agents del territori, a partir sobretot dels projectes que s'estiguin duent a terme. Aquí, cada territori exposa les seves problemàtiques les quals s'intenten solucionar des d'una perspectiva transversal, fent front així a les dificultats comunes. En estratègies pirinenques de caràcter regional és l'IDAPA qui assumeix el lideratge.

Un dels elements claus a l'hora de vertebrar i dinamitzar l'àmbit d'estudi és el Parc Natural del Cadí-Moixeró. Aquest espai natural protegit consta de 17 municipis, repartits en tres comarques i tres províncies diferents, la qual cosa implica una complexitat a l'hora de treballar i dur a terme propostes de col·laboració entre aquests i altres límits dins de la seva àrea d'influència. Dins d'aquest organisme existeix una dicotomia important que fa referència a la clàssica discussió entre conservació i desenvolupament. Per una banda l'objectiu essencial del Parc Natural com a espai protegit és la conservació del territori. Això implica preservar tots els elements i valors sobre els quals el parc té potestat, com la flora, la fauna, els diferents hàbitats, el paisatge, els elements geològics i litològics, la cultura i la història d'aquest indret. Però aquesta conservació del medi ambient i del paisatge ha d'anar lligada a un desenvolupament sostenible d'aquest espai, per tal de generar un progrés econòmic, social i cultural a tots aquells habitants que viuen o treballen dins del parc. Preservar activitats tradicionals com l'agricultura i la ramaderia formen part d'aquesta conjunció entre preservació i desenvolupament, per la qual cosa el Parc Natural té línies de subvencions cap aquestes àmbits, sobretot cap al sector agroalimentari.

Els ajuts econòmics en els quals està involucrat aquest organisme van enfocats a destinataris finals, majoritàriament ramaders. El Parc reparteix el seu pressupost de forma individualitzada, la qual cosa implica que no hi hagi grans quantitats per projectes de cooperació comuna entre territoris. Aquí cal afegir-li uns recursos econòmics limitats, que van destinats als procediments diaris més que a línies de treball col·laboratives. Així doncs la participació del Parc sobre el territori és diversa, no tan sols des d'un punt de vista conservacionista, sinó també des d'implementació d'infraestructures, arranament i neteja de camins, campanyes i accions per potenciar els productors locals que vetllen per la subsistència del patrimoni cultural i natural, i altres activitats. Cal tenir present que una part important de la feina del Parc és gestionar l'afluència d'excursionistes i turistes, perquè en massificar-se la zona es poden donar processos d'externalitats sobre el territori.

Uns altres agents territorials importants en el cas d'estudi són les estacions d'esquí. Tot i que les que tenen un impacte més important són les estacions d'esquí alpí, com és el cas de La Molina i La Masella, també trobem estacions d'esquí nòrdic com la de Lles-Aransa i la de Guils de Cerdanya. Les propietats d'aquestes estacions són diverses. Per una banda la Molina i l'estació de Guils de Cerdanya són de propietat pública, dels Ferrocarrils de Catalunya i del municipi de Guils respectivament. El cas de la Masella i Lles-Aransa són entitats privades. Tot i això, la complexitat i les problemàtiques que es donen en el sector implica que gran part de les estacions d'esquí d'arreu del territori català siguin de propietat pública o rebin ajudes públiques, ja que s'intenta mantenir el seu ús com a element vertebrador dels territoris d'alta muntanya. Aquestes entitats són molt potents i mouen grans masses d'individus, la qual cosa implica un potencial important a l'hora d'influenciar els seus usuaris. Sovint es troben també en territoris molt interessants des d'una perspectiva ambiental i naturalista. Aquestes característiques fan que entitats com les estacions d'esquí siguin de vital importància en el territori, però al mateix temps, abusar del seu monocultiu o ignorar les seves externalitats pot generar dinàmiques nocives pel territori, com bé s'ha explicat en els antecedents.

També són presents en el territori les associacions i les entitats sense ànim de lucre. Destaquem sobretot grups de recerca, entitats claus a l'hora de promoure la investigació i el coneixement del territori. D'aquest caràcter trobem dos grups de recerca importants a cada una de les comarques de l'àmbit d'estudi, com són el Grup de Recerca de la Cerdanya i l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell. Aquests grups incentiven i promocionen la difusió d'activitats culturals i científiques, així com la investigació, la recerca i la divulgació científica. Per aquests grups el patrimoni cultural i natural són elements essencials, a partir dels quals basen part de les seves recerques i activitats divulgatives. Aquest mateix caràcter divulgatiu és el que fa preuades aquestes entitats, que generen una coneixença del territori a la seva ciutadania.

En l'àmbit d'estudi s'hi troben també un gran nombre d'agents privats que tenen una forta influència en la dinamització del territori. Aquests particulars són part essencial del funcionament econòmic de l'àmbit d'estudi, ja que es troben molt implicats en l'espai on treballen. Dels resultats obtinguts ressalta la importància d'empreses com Aubèria i el clúster d'entitats privades del Sol dels Pirineus. Aquesta primera té com a objectiu donar resposta a les necessitats ambientals del Pirineu català i aprofitar l'entorn natural per crear riquesa i benestar social, mentre que pel que fa al clúster, organitza un grup d'empreses locals per promoure una destinació turística sostenible de forma conjunta.

Aquests agents duen a terme projectes per millorar i dinamitzar el territori. Gran part d'aquestes iniciatives van lligades al desenvolupament econòmic mitjançant el reclam d'activitats turístiques sostenibles i responsables, a partir de productes diversos com poden ser els patrimonis culturals i naturals, ofertes agroalimentaris, camins i senderisme, ecoturisme, turisme rural i turisme d'alta muntanya entre d'altres. En l'àmbit d'estudi trobem projectes de gran interès, els quals es repassen a continuació.

5.2. Iniciatives de desenvolupament territorial sostenible

Des de l'IDAPA s'incentiven com hem dit diverses actuacions pel desenvolupament del territori d'alta muntanya. Un dels exemples més potents és la Taula de Camins, eina que genera espais de debat i discurs entre agents públics i privats sobre aspectes de senderisme. Vetlla perquè els camins de l'Alt Pirineu i Aran es reconeguin com a elements i infraestructures claus a l'hora de dinamitzar el territori de forma responsable a partir dels valors naturals, patrimonials i identitaris. A partir d'aquesta Taula es destinen recursos econòmics pel manteniment i la promoció d'aquestes infraestructures de desenvolupament. Per arribar a aquest punt la taula ha de cercar consensos a escala regional, per afrontar les problemàtiques i aprofitar les oportunitats de forma comuna respecte a l'àmbit de camins. Fortament alineat amb aquest projecte es troba la iniciativa de la Diputació de Lleida anomenada Camins Tradicionals del Pirineu. De la mà de la taula de camins de l'IDAPA, aquest projecte intenta posicionar la província com a destinació sostenible líder en el turisme d'interior i de muntanya.

Des d'una perspectiva de desenvolupament territorial a partir de l'ecoturisme i prenent com a base els camins, també trobem el projecte anomenat Camina Pirineus. Es tracta d'una iniciativa avalada pel Fons Europeu de Desenvolupament Regional (FEDER) i liderada pel Consell Comarcal de l'Alt Urgell. L'objectiu principal tracta de recuperar els camins tradicionals del territori per generar productes atractius d'activitats turístiques sostenibles relacionades amb el senderisme. Per tant, suposa conservació, protecció, foment i desenvolupament del patrimoni natural i cultural.

Una de les cooperacions de caràcter supracomarcal que es donen en l'àmbit d'estudi és el Consorci GAL Alt Urgell – Cerdanya. Aquest consorci es crea com a vincle entre els dos consells comarcals per gestionar els recursos econòmics que la Unió Europea destina en el territori mitjançant el programa LEADER de desenvolupament d'espais rurals. Així, com a objectiu estratègic, el consorci es marca generar una millora del benestar dels hàbitats d'aquests espais d'actuació rurals i de muntanya, així com generar qualitat de vida i oportunitats professionals. Una altra eina de col·laboració entre les dues comarques es dona a partir de les Jornades de Patrimoni, en les quals participen grups de recerca de la comarca de l'Alt Urgell i la Cerdanya, liderats per l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell i el Grup de Recerca de la Cerdanya.

També, prenent com a base el patrimoni cultural, trobem una iniciativa interessant, la Xarxa de museus de l'Alt Pirineu, que tot i tenir un impacte modest en el nostre àmbit d'estudi, cal tenir-la present. És un projecte atractiu que vetlla per organitzar una xarxa transversal d'equipaments culturals, patrimonials i museus d'alta muntanya com a elements claus per dinamitzar el territori. És una línia molt interessant de col·laboració entre territoris i patrimonis.

Un dels agents territorials que més participa en projectes de cooperació supralocals i en convergència patrimonial, és el Parc Natural del Cadí-Moixeró. Des d'aquest espai natural protegit s'incentiven propostes de tota mena envers els municipis sobre els quals té potestat, però també sobre aquells que formen part de la seva àrea d'influència. Una altra part important és la col·laboració amb productors i artesans agroalimentaris i

artesans d'arts i oficis de l'àmbit del Parc, per subvencionar-los i promocionar-los a partir del Catàleg de Productes Locals. Accions cooperatives interessants també, com la que es dona entre el municipi de Montellà i Martinet, que gestiona l'equipament cultural del Parc dels Búnquers i el Parc Natural. En aquest cas el parc col·labora mitjançant ajuts de la seva brigada, amb muntatge i neteja d'exterior i també en promoció. El municipi col·loca per la seva banda la Casa del Riu, equipament del Parc. En un espai com aquest, es fa present la importància del Parc a l'hora de generar iniciatives transversals, on es connectin el patrimoni natural i cultural. Tots els equipaments del Parc Natural tenen algun component de caràcter cultural, ja que tot i que l'àmbit que engloba i preserva té un fort component natural, ha estat humanitzat durant molts anys, la qual cosa li atorga una perspectiva cultural i social essencial.

Una de les iniciatives que s'està desenvolupant des del Parc Natural del Cadí-Moixeró és la Carta Europea de Turisme Sostenible (CETS). Aquest projecte liderat per la Federació Europarc que reuneix diferents espais naturals protegits d'arreu d'Europa, vetlla pel compromís amb el turisme sostenible en espais on es concedeix la carta. Així s'orienta al parc, als seus gestors i a les empreses sobretot d'activitats turístiques, a definir estratègies de desenvolupament responsable de forma conjunta i participativa. La CETS assumeix com a objectius marcar l'equilibri entre desenvolupament sostenible i conservació de l'espai, donant peu a així a l'ús del Parc per les generacions actuals, però al mateix temps gestionant la seva preservació de cara a futures generacions. Per fer-ho, s'administra la gestió turística de tota l'àrea d'influència del Parc, tenint present la força turística i d'oferta cultural d'alguns assentaments ubicats fora dels límits administratius, com Puigcerdà o la Seu d'Urgell. El projecte s'aplica tenint molt present no tan sols les necessitats ambientals de l'entorn, sinó també la perspectiva social, de la població, les seves empreses locals i els visitants. Així doncs la base de la CETS recau en una cooperació i un treball conjunt entre agents públic i privats, que pot donar molts bons resultats en el cas d'estudi, i que al mateix temps comporta una contribució entre patrimoni cultural i natural, ja que són eines essencials per a un desenvolupament sostenible. En l'àmbit d'estudi es veu la CETS com un instrument que pot generar sinergies importants en el territori. En el moment actual s'està cimentant el projecte, que compta ja amb un llistat on s'identifiquen tots els agents claus, punt de partida sobre el qual es fonamenten les estratègies i plans d'actuació quinquennals de la iniciativa. La Carta s'assumeix a nivell econòmic des del Parc gestor, que a la vegada rep els pressupostos de la Generalitat de Catalunya.

En el cas d'estudi, a nivell col·laboratiu des de la iniciativa privada, trobem com ja hem mencionat el clúster del Sol dels Pirineus. Aquesta aglomeració d'agents privats del territori incentiven la creació d'un destí turístic de forma comuna. Conformat sobretot d'entitats ubicades a la comarca de la Cerdanya, el clúster és un projecte transfronterer que aglutina també empresaris de la Cerdanya francesa. A partir d'aquí es cerquen accions per dinamitzar econòmicament els sectors d'activitat representats en el clúster, mitjançant la promoció de projectes innovadors i fomentant la col·laboració en l'àmbit empresarial, tenint en compte però la responsabilitat social i ambiental, que formen part de les bases de cooperació. Les iniciatives mixtes de patrimoni, permacultura i explotació empresarial, volen donar lloc a una reorientació del model econòmic actual del territori cap a sistemes més sostenibles, orientats a la conservació del medi natural, cultural i el patrimoni. A partir dels sectors de l'alimentació, l'esport, la salut i el turisme, el clúster treballa d'una banda

per unificar el territori sota una marca turística i, de l'altra, per esdevenir una plataforma de dinamització econòmica que ajudi a crear i fer créixer les empreses locals.

A tots aquests elements cooperatius que es donen sobre l'àmbit d'estudi, cal afegir un dels factors més importants a l'hora de donar continuïtat a aquestes iniciatives, com són les persones particulars, des de tècnics en administracions públiques a propietaris privats. Aquests actors són figures claus i imprescindibles, que amb la seva presència en el territori i la seva actitud proactiva, creen cooperacions i sinergies, i fomenten el treball en aquestes dinàmiques territorials complexes. Són aquests individus que amb la xarxa de contactes que ells mateixos generen sobre l'àmbit concret i amb el suport d'entitats transcendents, acaben tenint capacitat per generar progrés a partir d'iniciatives de col·laboració supralocal, que aglutinin aspectes de desenvolupament sostenible, com poden ser els patrimonis de l'entorn.

5.3. Febleses del teixit associatiu

Tot i que aquestes iniciatives ens serveixen per extreure elements importants de les col·laboracions articulades de forma adequada, els resultats obtinguts denoten una feblesa considerable en el teixit associatiu de l'àmbit d'estudi. El cas analitzat, el vessant nord de les serralades del Cadí i Moixeró, és una agrupació territorial coherent, però a la pràctica trobem certs desequilibris que fan d'aquest territori una extensió poc efectiva a l'hora de cercar elements convergents des d'una perspectiva supralocal i amb bases de desenvolupament centrades en els elements patrimonials.

És complex trobar propostes dinàmiques i que funcionin entre els sectors empresarials i els equips de treball de l'administració. Els agents territorials són limitats en nombre, la qual cosa implica que sovint sigui difícil trobar col·laboradors preferents. A més, el sistema clàssic de l'administració suposa un inconvenient per aquestes propostes associatives, ja que genera gestions i projectes de caràcter local, que sovint impliquen poc abast i poc èxit. Els municipis tenen un grau força elevat d'actuació sobre les seves competències, però amb els processos de l'administració tradicional tan sols vetllen pel desenvolupament econòmic i social del territori sobre el qual tenen potestat, sense tenir en compte sinergies que es podrien produir en la coordinació de projectes amb altres municipis.

Els consells comarcals que podrien incentivar estratègies cooperatives, sovint es veuen bloquejats pels seus funcionaments burocràtics massa rígids i la seva manca de poder d'actuació des d'un punt de vista legal. Tanmateix, en la majoria de casos, ni municipis ni consells comarcals volen destinar pressupostos o assolir despeses d'activitats en àmbits d'actuació cooperatius, que van més enllà del territori sobre el qual tenen competències. Cadascú mira pels seus propis interessos i trencar amb aquest esquema de l'administració és molt complex. Pel que fa als agents privats, també trobem desequilibris a l'hora d'incentivar sistemes de cooperació, ja que sovint no interpreten les sinergies que es poden generar amb aquests projectes: o no hi estan interessats o l'administració no els té en compte. Això comporta friccions entre agents per la utilització o la integració de terrenys privats dins d'iniciatives col·laboratives. Si a tot això li sumem la manca de trobades de forma regular entre els agents de l'àmbit d'estudi, l'aïllament i els problemes d'accessibilitat i

comunicacions amb alguns indrets, els canvis de paradigmes temporals i les dificultats per adaptar-se a aquests canvis, el resultat que trobem és un bloqueig a una mirada convergent entre territoris i entitats territorials.

Pel que fa a les propostes de col·laboració entre patrimonis a escala supralocal, ens trobem en alguns casos amb una manca d'interès per part de l'entorn polític, que acomodat en dinàmiques rendibles a curt termini, però inestables a llarg termini, no ho veu com a element vertebrador i dinamitzador del territori. La recerca i investigació que es du a terme des d'associacions i entitats en matèria de patrimoni, tan sols centre l'atenció del sector polític, si s'observa un potencial de rendibilitat i desenvolupament econòmic. La popularitat de la zona pel que fa als seus productes turístics destinats als esports d'hivern, genera un monocultiu que absorbeix gran part del pressupost que es destina des de la Generalitat sobre el territori, la qual cosa impedeix desenvolupar propostes que incentivin el desenvolupament econòmic a partir del patrimoni cultural i natural. Com que aquesta dinàmica funciona actualment, no es veu una necessitat en diversificar l'oferta de reclams turístics. Tot i així, el sistema basat en els esports d'hivern i la construcció al voltant dels seus equipaments perilla en un futur, amb els problemes d'escassetat de neu, manca de recursos hídrics i augment de les temperatures que es preveu que generarà el canvi climàtic contemporani.

Les propostes cooperatives que sí que es dissenyen des d'una perspectiva de desenvolupament econòmic i social responsable, prenent com a base el patrimoni del territori, sovint no tenen continuïtat. Això bé donat per les raons esmentades, però en part també pels problemes de pressupost i promoció. Per què un projecte d'aquest grau funcioni, se l'hi ha de destinar certes subvencions i s'ha de donar a conèixer perquè la ciutadania el percebi com a element dinamitzador, i que els turistes i els excursionistes l'entenguin com un producte i reclam interessant. Cal tenir present també la complexitat que es dona en indrets on trobem un percentatge elevat de territori protegit com a espai natural. Això suposa cercar un equilibri entre conservació i desenvolupament econòmic, el qual ha generat sempre un conflicte històric, ja que la raó de ser d'aquests espais és preservar els hàbitats naturals sobre els quals tenen potestat, però al mateix temps incentivar un desenvolupament econòmic i social responsable dins de la seva àrea d'influència. Trobar el punt mitjà a aquest equilibri, així com solucionar les dificultats territorials esmentades, és molt complex, no obstant s'ha de fer front a aquestes problemàtiques.

5.4. Discussió i directrius

Així doncs proposem una iniciativa en forma d'estratègies col·laboratives, que fomenti marcs de cooperació estables i efectius entre agents públics i privats, i que aglutini i reforcin el desenvolupament econòmic a partir de sectors com el turisme responsable de patrimoni cultural i natural. El sector turístic i el sector de la conservació del patrimoni s'han d'entendre. Implicar-los suposa generar mecanismes de coordinació per produir sinèrgies i iniciatives conjuntes i trencar amb l'administració tradicional. Crear eines comunes i espais de trobada que reforcin el funcionament dels professionals del sector i de les administracions corresponents. Aquestes aliances, cada cop tenen un paper més important en les dinàmiques territorials contemporànies, ja que amb la globalització i la connexió massiva, són l'única forma de fer front a les realitats transversals. Un

clar exemple és el context postpandèmic amb què ens trobarem, o els processos de canvi climàtic que estem vivint, on tan sols amb la col·laboració, apareixeran projectes rendibles que puguin pal·liar les problemàtiques comunes. Encara que en el nostre àmbit d'actuació suposi un projecte a petita o mitjana escala, pot ser una iniciativa pilot que després es pugui extrapolar a altres territoris.

Perquè la proposta sigui competent i tingui continuïtat en el temps, és necessari que sigui atractiva per tots els agents del territori, per incentivar així una demanda de subvencions, encaixant diversos ajuts econòmics per comptar amb un pressupost decent. Els principals actors que poden liderar una iniciativa d'aquest caire són diversos, però cada un d'ells té algunes limitacions que caldria fer front a l'hora d'engegar el projecte. Per una banda tenim el Parc Natural del Cadí-Moixeró, amb una gran influència sobre el territori, i amb una marca molt potent. Podria liderar el projecte, similar ja al que es proposa amb la Carta Europea de Turisme Sostenible, però té algunes limitacions referents a la capacitat reduïda d'actuació, a causa d'un nombre limitat de recursos i empleats que depenen de la magnitud del projecte, aquest pot quedar fora de la seva feina habitual. Per altra, banda tenim els consells comarcals de l'Alt Urgell i la Cerdanya, que tot i les limitacions ja esmentades serien els altres actors capaços de liderar el projecte si s'atrauen els seus municipis. A partir dels fons LEADER des del Consorci GAL Alt Urgell-Cerdanya (CAUC) seria un bon motor per liderar el projecte. L'últim actor seria l'IDAPA, tot i que aquest treballa a una escala regional, la qual cosa suposaria que s'impliqués però sense liderar-lo, actuant des d'una perspectiva d'assessorament. Així, amb aquests representants del territori es podria dissenyar la iniciativa amb una planificació a 4 o 5 anys vista, per adaptar-se als canvis de paradigma que es donen constantment.

La línia d'estratègies proposada, té com a finalitat preveure el context socioeconòmic en el qual ens trobarem a partir de la coneixença de la situació actual. D'aquesta manera es vol elaborar una proposta competitiva que utilitzi els recursos naturals i culturals sostenibles del àmbit d'estudi, que tingui continuïtat en el temps i que suposi un marc de referència per tots els agents del territori. En ser una proposta integrada, implica un caràcter transversal que aglutini agents públics, privats i ciutadania, coordinant-los per adoptar una visió supralocal. Un altre requisit important d'aquesta nova proposta és que les activitats que es generin han de coexistir amb les activitats econòmiques ja existents en el territori. Com hem vist però, ens podem trobar amb diverses barreres que desequilibrin la iniciativa. L'origen dels pressupostos i subvencions per fer front al cost del projecte és una de les incògnites a resoldre i s'han d'encarar també les dificultats a l'hora d'harmonitzar els interessos de tots els agents participants.

Les etapes que es segueixen a l'hora d'elaborar la proposta consisteixen en la delimitació de l'àmbit territorial d'actuació, la definició dels objectius, la diagnosi del context actual, l'anàlisi de les dinàmiques territorials, la matriu DAFO, les línies bàsiques d'actuació, la temporalització de les actuacions, la determinació dels possibles impactes socials, ambientals i econòmics i finalment, la promoció per un posicionament adequat. Així doncs, tenim l'àmbit d'actuació delimitat amb un recull de tots els agents i actors amb major influència sobre el territori, i s'ha fet una diagnosi del context actual i de les dinàmiques territorials en el que es troba el cas. Amb això elaborem una matriu DAFO (Annex 9), que ens permet exposar a continuació les estratègies

territorials a seguir en base a una planificació realista, competitiva i flexible. El conjunt de directrius és el següent:

Desenvolupament socioeconòmic i ambiental sostenible:

- Incentivar l'emprenedoria rural per atendre a les necessitats de la comunitat local.
- Generar un desenvolupament econòmic i crear llocs de treball tenint sempre present els criteris socials i amb una finalitat d'impulsar el reequilibri territorial.
- Fomentar el retorn o migració de població jove cap als espais rurals.
- Promoure la formació de la població per especialitzar-se en les activitats de desenvolupament endogen del territori.
- Analitzar i prendre com a referent iniciatives similars que hagin funcionat arreu del món.
- A partir dels equipaments culturals museístics crear una xarxa territorial que s'allunyi del concepte clàssic de museu, i que prengui la transversalitat del territori com a denominador comú.
- Afavorir un ús turístic dels recursos naturals i culturals de forma sostenible i responsable.
- Valorar els espais naturals, sobretot els protegits, a partir de propostes que tinguin present la conservació, el desenvolupament i les necessitats socioeconòmiques.
- Contribuir a la conservació dels recursos naturals, culturals i paisatgístics, que han de ser la font i el centre d'atracció.
- Trobar més punts de treball i de consens entre la disjuntiva de protecció i desenvolupament econòmic en espais naturals protegits.
- Incentivar el paisatge com a element identitari i fer convergir els patrimonis naturals i culturals d'una forma més conjunta.
- Potenciar nous paisatges de referència i promocionar els seus valors per descongestionar els indrets habituals.
- Dissenyar itineraris que aglutinin patrimoni cultural i natural a una escala supralocal.
- Potenciar el senderisme i el turisme actiu mitjançant la recuperació i senyalització de camins tradicionals amb grans valors culturals, socials, ecològics i paisatgístics.
- Incentivar les activitats que generin valor afegit en termes econòmics, socials i ambientals.
- Estimular el desenvolupament endogen a partir del sector agroalimentari sostenible i la permacultura.
- Potenciar els pobles de morfologia i arquitectura singulars i tradicional com a elements patrimonial.

Diversificació de les activitats econòmiques:

- Fomentar la coexistència de les activitats primàries amb les activitats terciàries, preservant així la humanització tradicional del paisatge i les activitats econòmiques clàssiques del territori.
- Diversificar l'oferta turística i promocionar la coexistència i el desenvolupament del turisme d'aventura, rural, patrimonial, ecològic i d'esquí.
- Consolidar una oferta de productes turístics competitius.

- Cooperar amb les pistes d'esquí per incentivar els productes patrimonials culturals i naturals.
- Diversificar i desestacionalitzar les activitats relacionades amb l'esport d'hivern.
- Aprofitar la monitorització existent en alguns indrets de l'àrea d'actuació per millorar la gestió de fluxos de visitants i redefinir les seves prioritats.
- Modernitzar i millorar els equipaments culturals per augmentar el seu atractiu i així doncs incrementar la demanda del producte.
- Incentivar els festivals i trobades en relació a activitats culturals, artístiques, ambientals, tecnològiques, gastronòmiques, d'indústries creatives, entre d'altres activitats amb un fort component sostenible.

Promoció i posicionament:

- Promocionar el territori com a marca sostenible i responsable basat en un patrimoni cultural i natural divers i de característiques peculiars. Controlant en certa manera el perfil de turistes i excursionistes.
- Promocionar des de les pistes d'esquí altres atractius del territori, aprofitant així la gran massa d'usuaris que freqüenten aquests espais.
- Alertar llocs d'interès alternatius, desconeguts per la major part de la població visitant, com a actuació de descàrrega d'aquells indrets més massificats.
- Promocionar museus, equipaments culturals i BCIN com a elements atractius del territori.
- Col·locar el producte en aquells mercats més adequats, ja siguin nacionals o internacionals.
- Estratègies de promoció que diversifiquin la marca del territori, fent veure l'oferta de productes que no tan sols es basa en els esports d'hivern.
- Desenvolupar i promoure la coneixença envers el territori, educant tant a la població local com al les masses visitants.

Coordinació i cooperació integrada:

- Integrar en la proposta tots els agents territorials (Consells Comarcals, Ajuntaments, Espais naturals protegits, Equipaments culturals, Organismes de promoció turística, Administracions i organismes regionals i nacionals, Centres de formació, Estacions d'esquí, Empreses i guies d'activitats, Agències de viatges, Empreses del sector primari, Empreses del sector terciari, Allotjaments, Empreses de transport, Experts i consultories, Entitats excursionistes i conservacionistes, entre d'altres).
- Definir quin serà l'agent que liderarà i coordinarà el projecte, entre aquells de major influència.
- Escoltar a la ciutadania a partir de processos de participació pública.
- Generar un producte interessant que sigui percebut com a tal pels agents del territori, els quals el vegin com una eina de desenvolupament econòmic que pugui generar sinergies, i que per tant estiguin interessats en formar-hi part.
- Millora de la governança i la presa de decisions. Fomentar marcs de col·laboració estables i efectius entre agents públics i privats que aglutinin i reforcin diferents sectors.

- Crear òrgans amb representants de l'àmbit públic i privat per incentivar visions complementàries per delimitar funcions de cooperació que millorin el posicionament i la competitivitat del territori.
- Generar grups de treball entre tècnics i departaments d'entitats administratives de diferents escales amb responsabilitats a l'hora de gestionar i coordinar la proposta.

6. Conclusions

Amb tots aquests resultats, la diagnosi, la prognosi, la discussió corresponent i les directrius, entenem que es dona a conèixer l'estat i les dinàmiques territorials de l'àmbit d'actuació i d'estudi, i a partir d'aquí es poden establir les fórmules de cooperació desitjades. Es destaca doncs la importància dels connectors que poden permetre un discurs transversal que trenqui amb els diferents esquemes tradicionals de l'administració i millorin la presa de decisions. L'element clau per progressar en aquest aspecte és una millora de la governança. Hem pogut observar també com a partir dels valors naturals i culturals, poden convergir els patrimonis de l'àmbit d'estudi, que amb les seves sinergies tenen un impacte molt més gran sobre el territori, i poden suposar la implicació d'un model de desenvolupament socioeconòmic sostenible essencial. S'han proposat aquells actors que poden liderar una proposta d'aquest caire, amb unes línies d'estratègies col·laboratives d'un immens potencial aplicatiu. Perquè la proposta tingui èxit i continuïtat ha de ser realista, competent i flexible. Així i tot no s'entén aquest projecte sense tenir en compte els factors de sostenibilitat i responsabilitat ambiental i social.

Per tant, en certa manera, es confirma la nostra hipòtesi, ja que hi ha una manca important de sistemes de cooperació entre patrimonis culturals i naturals en el nostre àmbit d'estudi concret. Aquesta mancança es dona a totes les escales del cas, sigui a nivell municipal, comarcal o regional. Existeixen algunes iniciatives que prenen com a base aquesta perspectiva, però la majoria són molt febles o restringides i tenen poca continuïtat temporal. No obstant això, es confirma que el potencial de cara al futur d'aquestes línies d'actuació cooperatives és extraordinari, tenint en compte les problemàtiques i oportunitats comunes en el territori, que es pal·liaran o s'aprofitaran de la millor manera possible si s'enfoquen des d'una mirada integrada.

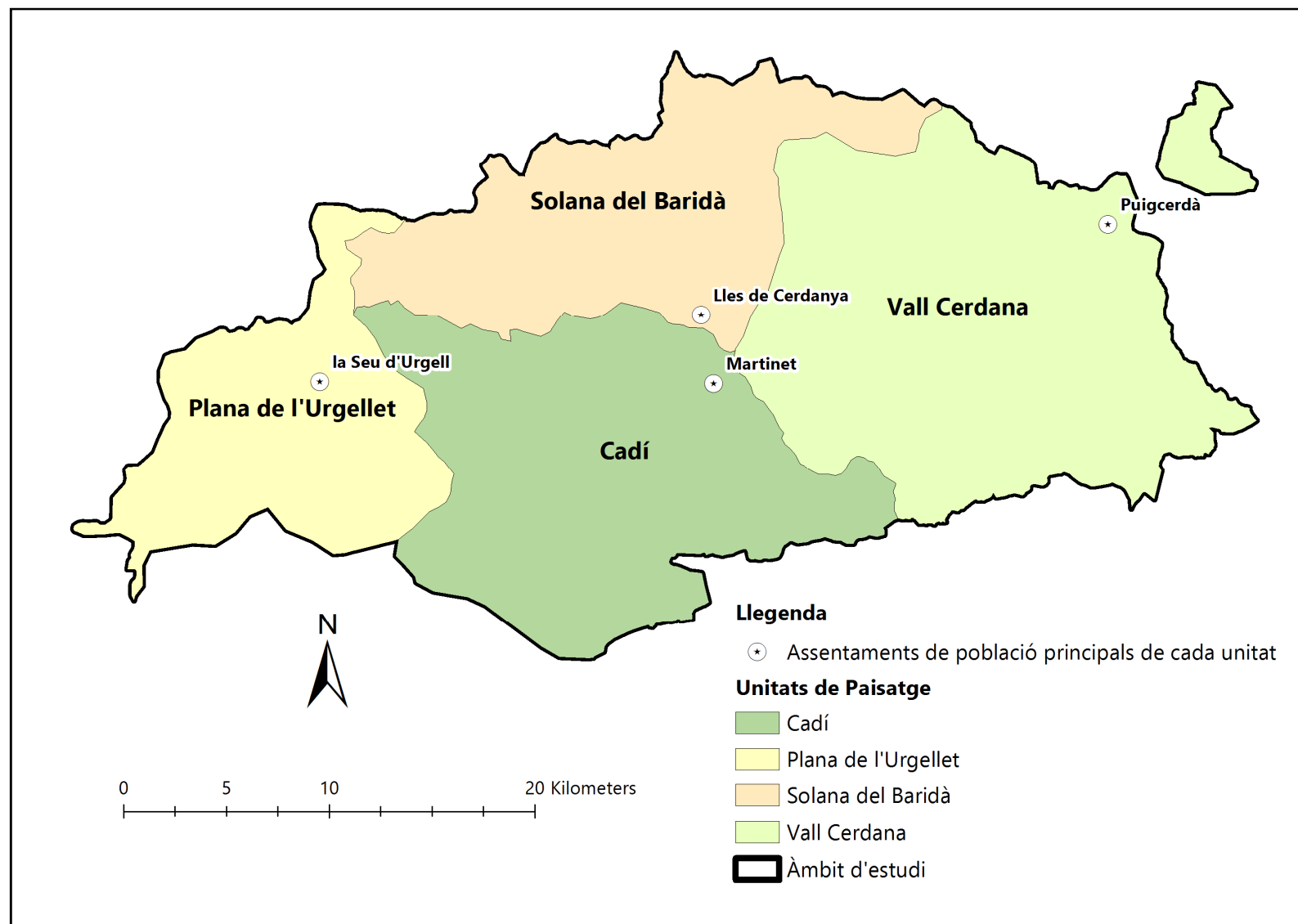
Algunes possibles vies de treball futures, podrien implicar dur a terme un treball de camp in-situ per analitzar aquells elements més variables i subjectius. Per altra banda, també seria interessant ampliar la informació recollida a través de les entrevistes amb agents territorials, aprofitant el cercle de contactes que hi ha entre ells, ja que són aquests els veritables coneixedors del territori, i els que més opinions, informació i dades poden aportar al respecte.

7. Bibliografia

- Andrews, M., Arnaldo, J., Calatrava, J., Carapinha, A., Coen, L., López, F., (...). (2009). *Paisaje e historia*. Madrid: Abada Editores.
- Bertrand, G. (2000). Le paysage et la géographie: un nouveau rendez-vous. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 15 (50), 57-93.
- Generalitat de Catalunya. (2018). *Any Europeu del Patrimoni*. Recuperat de <https://cultura.gencat.cat/ca/anypatrimoni/temes/>
- Generalitat de Catalunya. (2020). *Patrimoni Cultural*. Recuperat de <http://patrimoni.gencat.cat/>
- Instituto Geografico Nacional. (2006). *Patrimonio natural y cultural*. Recuperat de https://www.ign.es/espmmap/mapas_patri_bach/pdf/Patri_Mapas_01_texto.pdf
- Jackson, JB. (2010). *Descubriendo el paisaje autóctono* (Edició de Joan Nogué). Madrid: Biblioteca Nueva
- Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, 4407 § 17625 (2005).
- Observatori del Paisatge. (2006). *Prototipus de catàleg de paisatge: Bases conceptuals, metodològiques i procedimentals per elaborar els catàlegs de paisatge de Catalunya*. Olot i Barcelona: Observatori del Paisatge
- Observatori del Paisatge. (2013). *Catàleg de paisatge de l'Alt Pirineu i Aran*. Olot i Barcelona: Observatori del Paisatge
- Observatori del Paisatge. (2017). *Mapa del paisatge transfronterer de la Cerdanya*. Recuperat de <http://paisatgecerdanya.parc-pyrenees-catalanes.fr/ca/mapa-del-paisatge-transfronterer-de-la-cerdanya/>
- Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura. (2014). *Indicadores UNESCO de cultura para el desarrollo: Manual metodológico*. Paris: UNESCO
- Roger, A. (2007). *Brevetratado del paisaje*. Madrid: Biblioteca Nueva
- Villarroja, A. (2003). Marcos institucionales y fundamentos de política cultural. *Universitat de Barcelona Virtual*. 1-64.

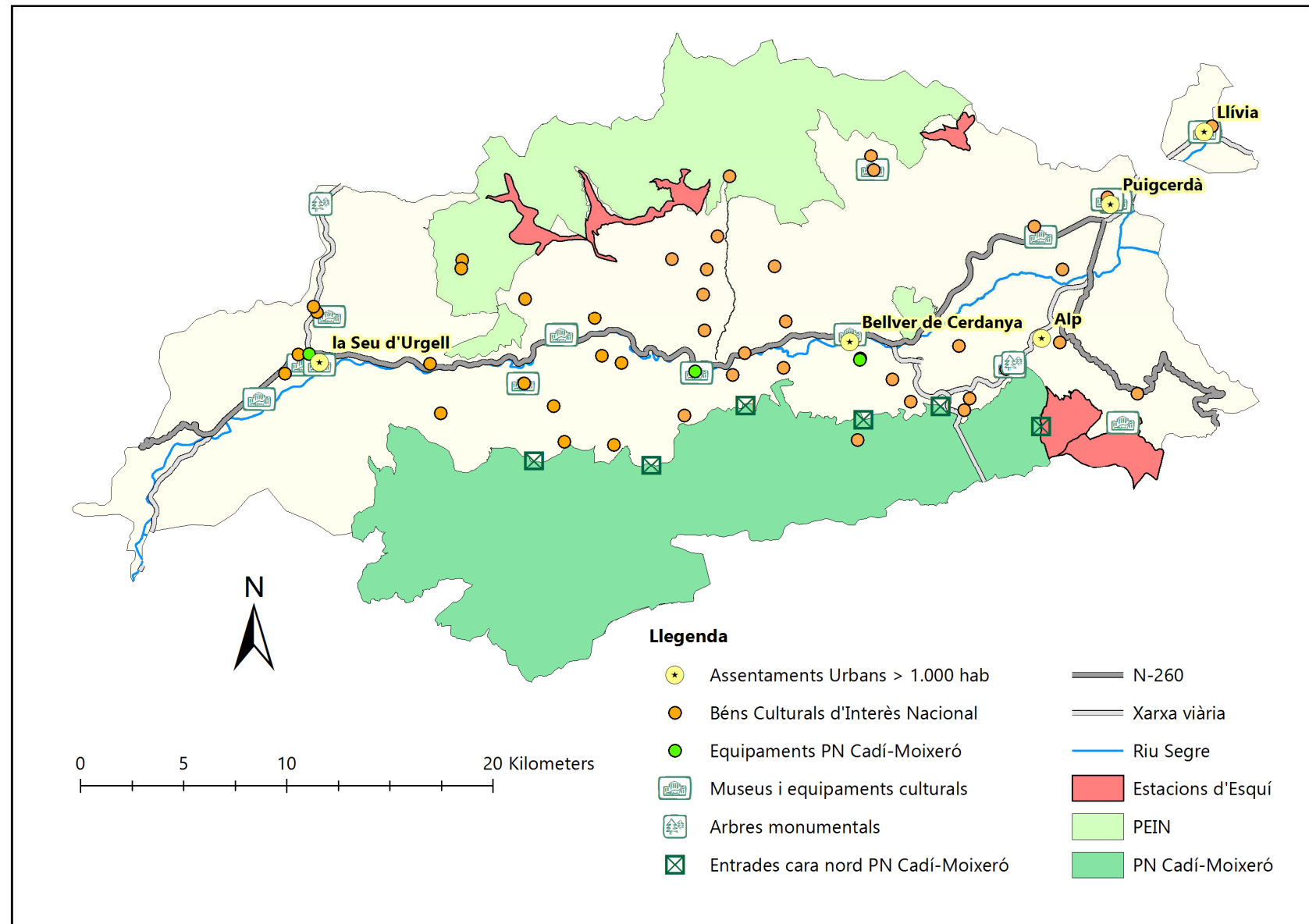
ANNEXOS

Annex 1: Mapa de la delimitació de l'àmbit d'actuació amb les seves unitats de paisatge corresponents

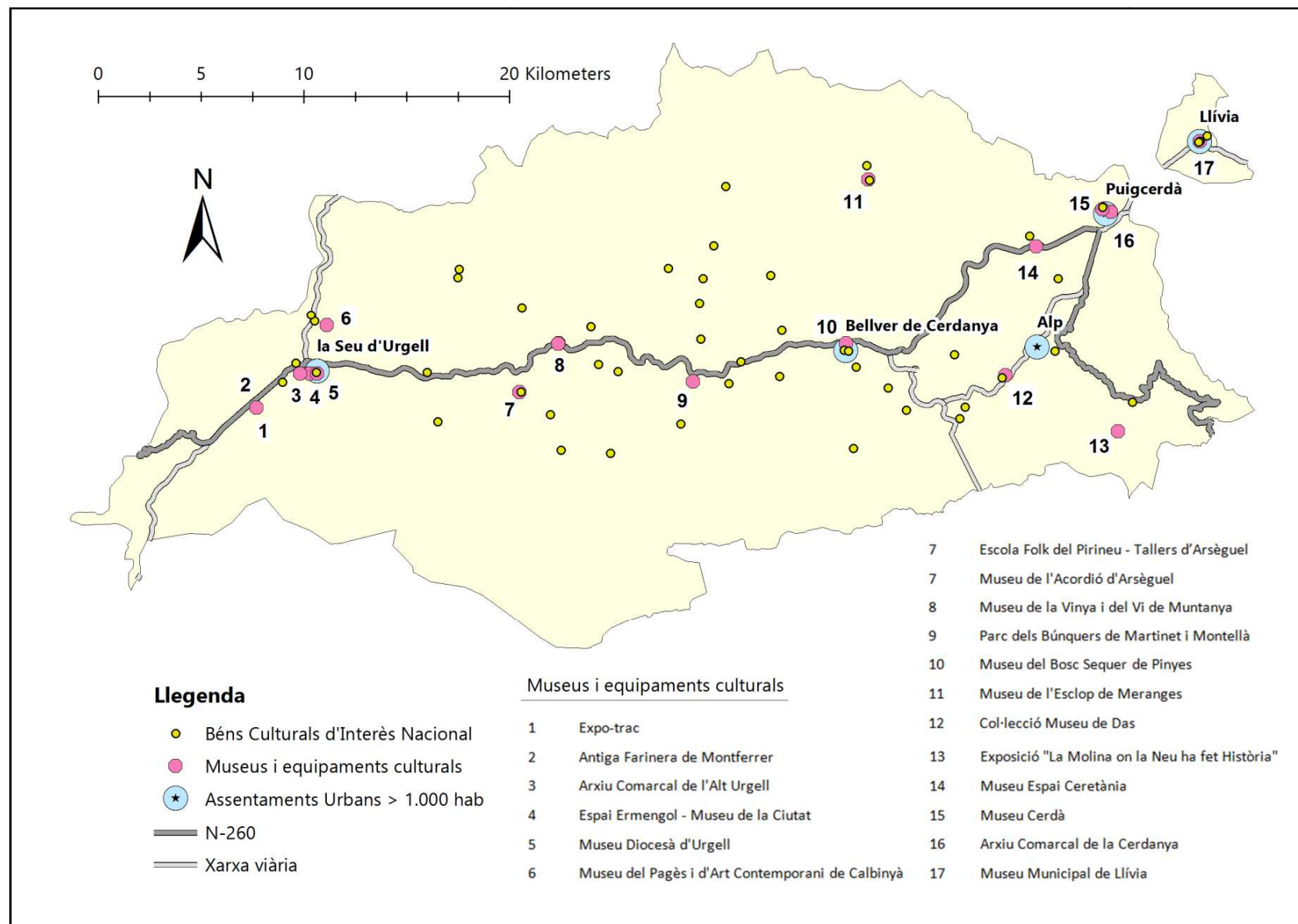
Font: Elaboració pròpia amb el programari ArcMap.

Annex 2: Mapa amb la caracterització i els elements analitzats a l'àmbit d'estudi

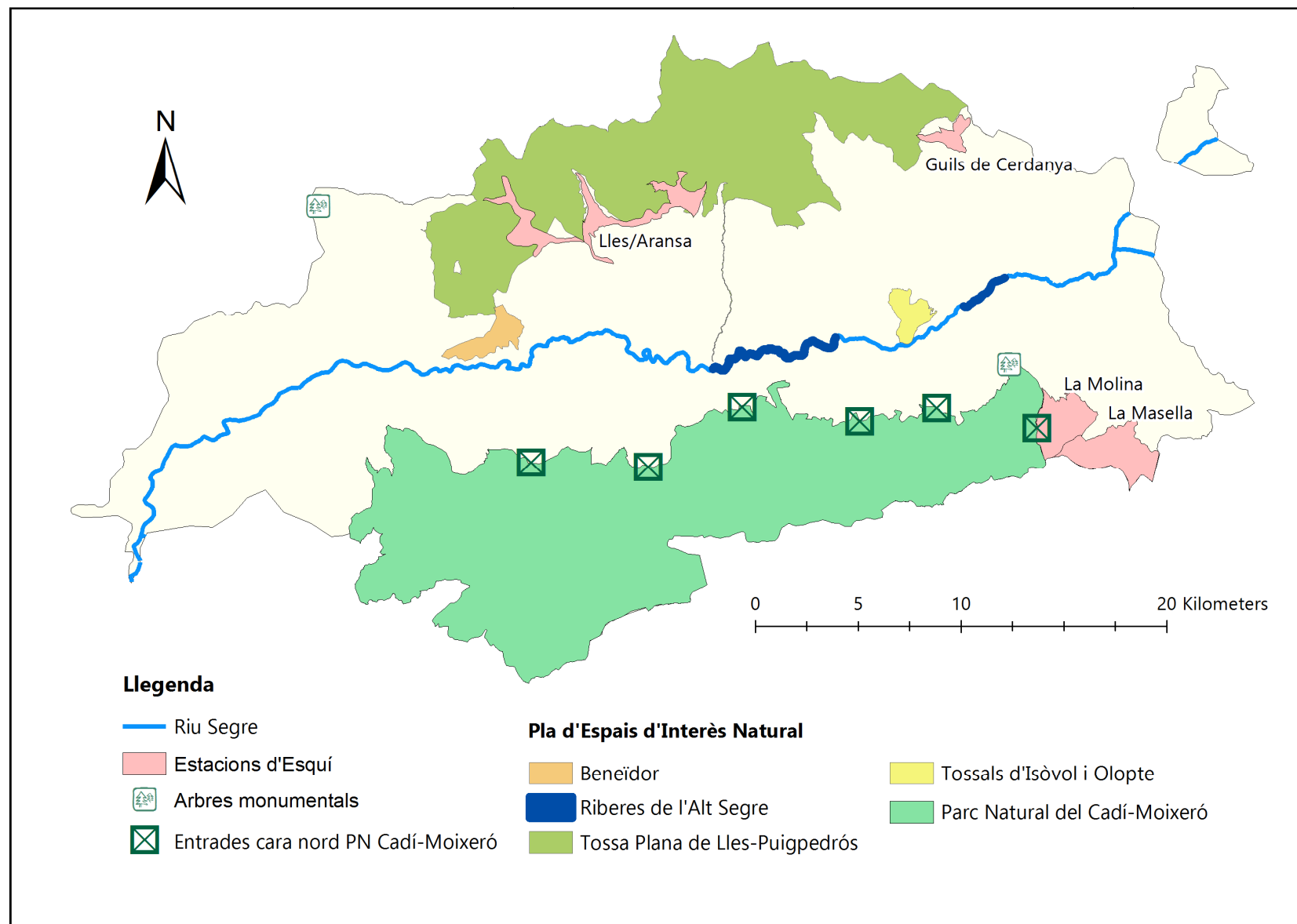

Font: Elaboració pròpia amb el programari ArcMap.

Annex 3: Mapa on s'exposa el patrimoni cultural a l'àmbit d'estudi

Font: Elaboració pròpia amb el programari ArcMap.

Annex 4: Mapa on s'exposa el patrimoni natural i estacions d'esquí de l'àmbit d'estudi

Font: Elaboració pròpia amb el programari ArcMap.

Annex 5: Taula d'equipaments i béns culturals que es troben dins l'àrea d'estudi

Equipaments i béns culturals				
Nº	Nom del equipament / Bé cultural	Comarca	Municipi	Tipus d'equipament / Bé
1	Castell de Banat	Alt Urgell	Alàs i Cerc	Béns Culturals d'Interès Nacional
2	Castell de Torres	Alt Urgell	Alàs i Cerc	Béns Culturals d'Interès Nacional
3	Castell d'Arsèguel	Alt Urgell	Arsèguel	Béns Culturals d'Interès Nacional
4	Escola Folk del Pirineu - Tallers d'Arsèguel	Alt Urgell	Arsèguel	Espai d'arts visuals, música i sales d'exposicions
5	Fabrica de llanes del Pont d'Arsèguel	Alt Urgell	Arsèguel	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
6	Museu de l'Acordió d'Arsèguel	Alt Urgell	Arsèguel	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
7	Castell de Cava	Alt Urgell	Cava	Béns Culturals d'Interès Nacional
8	Castell del Quer	Alt Urgell	Cava	Béns Culturals d'Interès Nacional
9	Mas de Vinyoles	Alt Urgell	Cava	Béns Culturals d'Interès Nacional
10	Castell d'Aristot	Alt Urgell	El Pont de Bar	Béns Culturals d'Interès Nacional
11	Castell de Bar	Alt Urgell	El Pont de Bar	Béns Culturals d'Interès Nacional
12	Castell de Carcolze	Alt Urgell	El Pont de Bar	Béns Culturals d'Interès Nacional
13	Castell de Torloriu	Alt Urgell	El Pont de Bar	Béns Culturals d'Interès Nacional
14	Antiga Farinera de Montferrer	Alt Urgell	Montferrer i Castellbò	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
15	Castell de Castellbò	Alt Urgell	Montferrer i Castellbò	Béns Culturals d'Interès Nacional
16	Expo-trac	Alt Urgell	Montferrer i Castellbò	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
17	Torres Colomers	Alt Urgell	Montferrer i Castellbò	Béns Culturals d'Interès Nacional
18	Museu de la Vinya i del Vi de Muntanya	Alt Urgell	Pont de Bar	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
19	Castell de Tost	Alt Urgell	Ribera d'Urgellet	Béns Culturals d'Interès Nacional
20	Arxiu Capítular d'Urgell	Alt Urgell	Seu d'Urgell	Arxiu
21	Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell	Alt Urgell	Seu d'Urgell	Arxiu
22	Arxiu Diocesà d'Urgell	Alt Urgell	Seu d'Urgell	Arxiu
23	Castell i ciutadella de Castellciutat	Alt Urgell	Seu d'Urgell	Béns Culturals d'Interès Nacional
24	Catedral de Santa Maria d'Urgell	Alt Urgell	Seu d'Urgell	Béns Culturals d'Interès Nacional
25	Espai Ermengol - Museu de la Ciutat	Alt Urgell	Seu d'Urgell	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
26	Museu Diocesà d'Urgell	Alt Urgell	Seu d'Urgell	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
27	Torre de Solsona	Alt Urgell	Seu d'Urgell	Béns Culturals d'Interès Nacional
28	Campanar de Sant Martí de Bescaran	Alt Urgell	Valls de Valira	Béns Culturals d'Interès Nacional
29	Castell d'Ars	Alt Urgell	Valls de Valira	Béns Culturals d'Interès Nacional
30	Castell d'O's de Cívis	Alt Urgell	Valls de Valira	Béns Culturals d'Interès Nacional
31	Església de Sant Martí d'Ars	Alt Urgell	Valls de Valira	Béns Culturals d'Interès Nacional
32	Monestir de Sant Sadurní de Tàvernoles	Alt Urgell	Valls de Valira	Béns Culturals d'Interès Nacional
33	Museu del Pagès i d'Art Contemporani de Calbinyà	Alt Urgell	Valls de Valira	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
34	Torre Colomer de Bescaran	Alt Urgell	Valls de Valira	Béns Culturals d'Interès Nacional
35	Exposició "La Molina on la Neu ha fet Història"	Cerdanya	Alp	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
36	La Torrassa	Cerdanya	Alp	Béns Culturals d'Interès Nacional
37	Torre del Riu	Cerdanya	Alp	Béns Culturals d'Interès Nacional
38	Abric de la Vall de l'Ingla	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
39	Castell de Bellver	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
40	Castell de Sant Martí dels Castells	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
41	Església de Sant Julià de Pedra	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
42	Església de Santa Eugènia de Nerellà	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
43	Església de Santa Maria de Talló	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
44	Museu del Bosc Sequer de Pinyes	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
45	Torre de Cadell	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
46	Torre la Presó	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
47	Església de Sant Climent de Talltorta	Cerdanya	Bolvir	Béns Culturals d'Interès Nacional
48	La Torre de Bolvir	Cerdanya	Bolvir	Béns Culturals d'Interès Nacional
49	Museu Espai Ceretània	Cerdanya	Bolvir	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
50	Col·lecció Museu de Das	Cerdanya	Das	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
51	La Torre de Das	Cerdanya	Das	Béns Culturals d'Interès Nacional
52	Castell d'Arànsér	Cerdanya	Lles de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
53	Castell de Lles	Cerdanya	Lles de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
54	Castell de Travesseres	Cerdanya	Lles de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
55	Castell de Vil·la	Cerdanya	Lles de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
56	Castell i església de la Llosa	Cerdanya	Lles de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
57	Mas Barnola	Cerdanya	Lles de Cerdanya	Béns Culturals d'Interès Nacional
58	Barri Vell de Llívia	Cerdanya	Llívia	Béns Culturals d'Interès Nacional
59	Castell de Llívia	Cerdanya	Llívia	Béns Culturals d'Interès Nacional
60	Museu Municipal de Llívia	Cerdanya	Llívia	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
61	Torre de Bernat de So	Cerdanya	Llívia	Béns Culturals d'Interès Nacional
62	Torres de l'Església	Cerdanya	Llívia	Béns Culturals d'Interès Nacional
63	Castell de Meranges	Cerdanya	Meranges	Béns Culturals d'Interès Nacional
64	Església de Sant Sadurní de Meranges	Cerdanya	Meranges	Béns Culturals d'Interès Nacional
65	Museu de l'Esclop de Meranges	Cerdanya	Meranges	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
66	Castell de Montellà	Cerdanya	Montellà	Béns Culturals d'Interès Nacional
67	Castell de Vil·lec	Cerdanya	Montellà	Béns Culturals d'Interès Nacional
68	Murs i fortificacions de Montellà	Cerdanya	Montellà	Béns Culturals d'Interès Nacional
69	Parc dels Búnquers de Martinet i Montellà	Cerdanya	Montellà i Martinet	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
70	Força de Prats	Cerdanya	Prats i Sansor	Béns Culturals d'Interès Nacional
71	Casa dels Barons	Cerdanya	Prullans	Béns Culturals d'Interès Nacional
72	La Bastida	Cerdanya	Prullans	Béns Culturals d'Interès Nacional
73	Arxiu Comarcal de la Cerdanya	Cerdanya	Puigcerdà	Arxiu
74	Conservatori de Música dels Pirineus	Cerdanya	Puigcerdà	Espai d'arts visuals, música i sales d'exposicions
75	Fortificació de Puigcerdà	Cerdanya	Puigcerdà	Béns Culturals d'Interès Nacional
76	Museu Cerdà	Cerdanya	Puigcerdà	Museus, col·leccions i centres d'interpretació
77	Fortificació la Presó	Cerdanya	Urús	Béns Culturals d'Interès Nacional

Font: Elaboració pròpia

Annex 6: Taula del patrimoni natural dins l'àrea d'estudi

Sistema d'Espais Naturals Protegits			
Nº	Nom	Comarca	Tipus de protecció
1	Beneïdor	Alt Urgell	PEIN
3	Tossa Plana de Lles - Puigpedrós	Alt Urgell i Cerdanya	PEIN
4	Parc Natural del Cadí-Moixeró	Alt Urgell, Cerdanya i Berguedà	ENPE
5	Riberes de l'Alt Segre	Cerdanya	PEIN
6	Riu Duran	Cerdanya	PEIN
7	Riu Verneda	Cerdanya	PEIN
8	Tossals d'Isòvol i Olopte	Cerdanya	PEIN

Font: Elaboració pròpia

Annex 7: Taula de centres del Parc Natural del Cadí-Moixeró que es troben dins l'àrea d'estudi

Centres del Parc Natural del Cadí-Moixeró			
Nom del equipament	Comarca	Municipi	Tipus d'equipament
Centre d'Interpretació del Parc Natural Cadí-Moixeró	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Centre d'interpretació
Casa dels Parcs dels Pirineus	Alt Urgell	Seu d'Urgell	Centre d'interpretació
Centre d'Interpretació Casa del Riu	Cerdanya	Martinet de Cerdanya	Centre d'informació i interpretació
Jardí plantes medicinals de Ca les Monges	Cerdanya	Bellver de Cerdanya	Jardins botànics

Font: Elaboració pròpia

Annex 8: Fitxes de les entrevistes realitzades.**Entrevista nº1**

Entrevistat: Oriol Olestí.

Professor titular del Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana de la Universitat Autònoma de Barcelona. Les seves línies de recerca van lligades a l'estudi del paisatge com a document històric, com a espai on es projecten les formes d'explotació dels recursos humans i productius de qualsevol societat. Inclou tant l'estudi de les formes d'ocupació del territori, com d'alguns jaciments arqueològics significatius, objecte de treballs arqueològics en extensió. Les seves àrees principals d'estudi són la Cerdanya, l'Alt Urgell, el Maresme i Elx.

Dades tècniques:

- Data de realització: 03/03/2020
- Condicions: Entrevista cara a cara.
- Duració: 1 hora aprox.
- Nota: S'han pres notes per treballar amb la informació recollida.

Entrevista n°2

Entrevistada: Sara Aliaga.

Tècnica de Cultura i Responsable de Comunicació del Consell Comarcal de la Cerdanya. Graduada en arqueologia, és especialista en gestió cultural de museus i patrimoni. Està involucrada en grups de recerca i investigació del territori.

Dades tècniques:

- Data de realització: 07/05/2020
- Condicions: Entrevista telemàtica.
- Duració: 40 min.
- Nota: S'ha enregistrat l'àudio amb el consentiment de l'entrevistada per treballar a posteriori amb la informació recollida.

Entrevista n°3

Entrevistat: Enric Quílez.

President del Grup de Recerca de Cerdanya. Treballa com a informàtic programador a Puigcerdà, i presideix i lidera el grup de recerca, investigació i divulgació més important de la comarca cerdana.

Dades tècniques:

- Data de realització: 07/05/2020
- Condicions: Entrevista telemàtica.
- Duració: 30 min.
- Nota: S'ha enregistrat l'àudio amb el consentiment de l'entrevistat per treballar a posteriori amb la informació recollida.

Entrevista n°4

Entrevistat: Carlos Guàrdia.

Tinent alcalde de Serveis Centrals i Cultura a l'Ajuntament de la Seu d'Urgell. També és tècnic de camins en la xarxa de camins del programa FEDER Camina Pirineu a l'Alt Urgell. Treballa amb l'IDAPA com a tècnic de la Taula de Camins de l'Alt Pirineu i Aran i va formar part del Grup d'Acció Local Leader Alt Urgell – Cerdanya com a tècnic en desenvolupament rural. És fundador de l'empresa Torrelló que ofereix serveis d'assistència tècnica en els àmbits del turisme de natura, senderisme i camins, a agents públics i privats.

Dades tècniques:

- Data de realització: 08/05/2020
- Condicions: Entrevista telemàtica.
- Duració: 45 min.
- Nota: S'ha enregistrat l'àudio amb el consentiment de l'entrevistat per treballar a posteriori amb la informació recollida.

Entrevista n°5

Entrevistada: Carme Alcàntara.

Tècnica d'Ús Públic del Parc Natural del Cadí-Moixeró.

Dades tècniques:

- Data de realització: 08/05/2020
- Condicions: Entrevista telemàtica.
- Duració: 35 min.
- Nota: S'ha enregistrat l'àudio amb el consentiment de l'entrevistat per treballar a posteriori amb la informació recollida.

Entrevista n°6

Entrevistat: Arcadi Castillo.

Tècnic de la Generalitat de Catalunya dins de l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA). Es va graduar com a geògraf a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Dades tècniques:

- Data de realització: 14/05/2020
- Condicions: Entrevista telemàtica.
- Duració: 45 min.
- Nota: S'ha enregistrat l'àudio amb el consentiment de l'entrevistat per treballar a posteriori amb la informació recollida.

Annex 9: Matriu DAFO

Debilitats:

- Cada unitat territorial mira pels seus propis interessos i no busca interessos comuns.
- Organització administrativa dividida en diversos municipis, dues comarques i dues diputacions, que pot perjudicar la coordinació de projectes.
- Esquema clàssic de l'administració.
- Feblesa dels teixits associatius.
- Manca d'interès polític en el patrimoni cultural a no ser que es vegi possibilitat de desenvolupament econòmic.
- La baixa densitat de població local dificulta el funcionament de projectes i activitats econòmiques potents.
- Museus amb estructures poc estables i amb poc èxit.
- Monocultius de les activitats relacionades amb l'esquí alpí que centralitza els pressupostos i no permet promocionar el patrimoni cultural i natural.
- L'especialització en el sector turístic i els esports d'hivern suposa una acumulació de visitants en períodes estacionals que impliquen deserts demogràfics temporals en temporada baixa i alteren els atractius perceptius de tranquil·litat en temporada alta.
- Percepció per una part de la població local que les figures de conservació i gestió del paisatge suposen una limitació al desenvolupament econòmic.
- Els professionals especialitzats en la valorització del paisatge i en la cultura del territori no són majoritaris dins el sector turístic.

- El menor pes econòmic de les activitats del sector primari comporta la pèrdua de diversitat paisatgística.
- L'elevada construcció de segones residències seguint una tipologia constructiva bastant homogènia i la construcció de polígons industrials al voltant de l'eix viari N-260 banalitza i trenca la qualitat paisatgística.
- Xarxa ferroviària deficient.

Amenaces:

- La dinàmica global del canvi climàtic genera incerteses respecte al futur i la viabilitat de les estacions d'esquí. Tanmateix implica una preocupació envers l'estat dels hàbitats naturals i el paisatge, altres reclams importants del territori.
- La dinàmica de regressió del sector primari i l'augment de l'aforestació suposa un increment de riscos ambientals.
- Degradació de la qualitat i la salut de la massa forestal.
- Monocultiu de l'esquí alpí que centralitza l'activitat turística.
- Equilibri complex entre desenvolupament econòmic i conservació.
- Despoblament incessant dels nuclis amb males comunicacions o infraestructures en procés de degradació.
- Creixement incessant d'urbanitzacions i equipaments d'oci que banalitzen el paisatge.
- Futures implementacions de nous elements estructurants en forma de vies de comunicació.
- Urbanització d'espais fluvials de gran interès ecològic i paisatgístic.
- Pèrdua d'activitats atractives com l'esquí nòrdic, amb un impacte paisatgístic i ecològic inferior a l'esquí alpí, a causa de la seva localització a la solana i l'augment de la cota de neu.
- Degradació del patrimoni cultural abandonat.
- Pèrdua d'espais de gran interès natural, cultural o paisatgístic.

Fortaleses:

- Nucli dur d'agents territorials proactius amb iniciatives de desenvolupament sostenible i responsable.
- Immensa qualitat paisatgística, amb tots els seus components estètics, ecològics, naturals, productius, històrics, socials o identitaris.
- Importància d'espais d'interès natural, sobretot del Parc Natural del Cadí-Moixeró, com a eina de conservació i desenvolupament.
- La marca i el posicionament del Parc Natural del Cadí-Moixeró.
- Conservació adequada d'alguns assentaments urbans de gran valor paisatgístic, cultural i social.
- Bones comunicacions i infraestructures, dins del mateix territori, amb els territoris adjacents i amb els principals emissors de turistes i excursionistes, com Barcelona o Andorra.

- Assentaments urbans importants com la Seu d'Urgell i Puigcerdà, amb certa jerarquia dins de la serralada pirinenca.
- Les bones comunicacions viàries i el posicionament convenient del marc incentiva la coneixença sobre el territori.
- Diversitat de paisatge agrícola i fluvial al voltant del Segre.
- Gran riquesa natural, cultural i històrica.
- Nombre elevat de Béns Culturals d'Interès Nacional i equipaments culturals diversos.
- Presència d'infraestructures molt competents destinades als esports d'hivern i al turisme familiar.
- Productes agroalimentaris potents com la DOP Formatge de l'Alt Urgell i la Cerdanya, i la DOP Mantega de l'Alt Urgell i la Cerdanya.

Oportunitats:

- Dinàmiques migratòries de població urbana cap a espais rurals que poden suposar progrés econòmic i social, així com un equilibri territorial.
- Buscar cooperacions entre ajuntaments, entre consells i entre ajuntaments i consells per fer front a les problemàtiques comunes i trencar amb l'esquema clàssic de l'administració.
- Aprofitar les sinergies que pot generar la futura Carta Europea del Turisme Sostenible del Parc Natural del Cadí-Moixeró.
- Incentivar les cooperacions entre espais PEIN i equipaments culturals, com es dona en alguns casos amb el Parc Natural de Cadí-Moixeró i alguns equipaments de l'àmbit d'estudi, com el Parc dels Búnquers.
- Trobar més punts de treball i de consens entre la disjuntiva de protecció i desenvolupament.
- Ajudes a les activitats econòmiques sostenibles i que ajuden a preservar el paisatge relacionat amb les activitats rurals.
- Oferir productes turístics, culturals, naturals o agroalimentaris a nivell regional.
- Incentivar i relacionar tots els projectes de senderisme i camins a escala supralocal. Harmonitzar els seus itineraris comuns i les senyalitzacions.
- Distintius de qualitat agroalimentària i denominació d'origen, com a oportunitats per un desenvolupament econòmic endogen i una preservació dels paisatges agraris.
- Aprofitar la diversificació de la demanda per oferir productes diversos com el patrimoni cultural i natural.
- Promocionar i mantenir el patrimoni cultural i arquitectònic, sobretot d'aquests espais de gran interès com Puigcerdà, Bellver de Cerdanya, Llivia o la Seu d'Urgell.
- Promocionar els equipaments museístics rics i diversos del territori.
- Difondre el patrimoni cultural i històric romànic que es troba en l'àmbit d'estudi.

-
- Posicionar la cultura com a eix clau de diferenciació de la destinació i incentivar el turisme que posa en valor la cultura local.
 - Incentivar el patrimoni com a mitja d'exploració turística i econòmica, així com a mitjà educatiu i de coneixença del territori.
 - Trencar amb el monocultiu de les activitats d'esquí alpí, per donar pas a una oferta diversa d'ocupacions.
 - Col·laboració amb les pistes d'esquí per aprofitar la seva capacitat d'influenciar grans masses i a partir d'aquí incentivar les activitats turístiques relacionades amb el patrimoni natural i cultural.
 - Dinamitzar projectes no estacionals per generar demandes durant tot l'any.
 - Utilitzar subvencions europees en àmbits de desenvolupament rural i regional, o en dinàmiques sostenibles com els fons FEDER o LEADER.
 - Conservar les fisonomies tradicionals dels petits nuclis de població.
 - Propiciar un canvi de model urbanístic per trencar amb la banalització del paisatge i el territori.
 - Manteniment de l'ús agrícola i hortícola com a element de qualitat paisatgística.
 - Implementació d'empreses de qualsevol sector que generin valor afegit i amb una petjada ecològica i social el més reduït possible.
 - Millorar les connexions i l'accessibilitat al territori des d'una perspectiva ferroviària.